

Vsebina

Škofovo pismo	33
Ob dvajsetletnici (<i>Franjo Sever</i>)	34
Zemljevid (<i>Venceslav Winkler</i>)	34
Tonca iz lonca (<i>Joža Loprenčič</i>)	35
Jesenska (<i>Fr. Kunstelj</i>)	40
Mikica Mokica (<i>Rud. Pečjak</i>)	41
Modri Mišo šteje (<i>Sojatoslav</i>)	44
Hudournikova miška (<i>F. S. Finžgar</i>)	45
Jesensko jutro (<i>Marija Brenčič</i>)	48
Na paši (<i>Kristina Hafner</i>)	49
Drevesca bomo sadili (<i>Leop. Paljk</i>)	52
Peter pravi, da bo pilot (<i>Janko Sicherl</i>)	55
Ko se spomnim domovine (<i>Langerholc</i>)	58
Običaji in navade naše zemlje (<i>B. D.</i>)	59
Pisan drobiž	61
Lz Vrtčeve skrinjice	63
Uganke na ovitku	

»Vrtec« izhaja prvi dan v mesecu, osemkrat med šolskim letom in velja z dvema mladinskima knjigama na leto din 2250, ali 9 mesecev po din 250. List izdaja »Slomškova družba« v Ljubljani. Zanj odgovarja Ivan Štrukelj. Glavni in odgovorni urednik France Ločniškar v Ljubljani VII, Goriška 29. Sklep uredništva do 5. dne v mesecu. — Uprava »Vrtca« je v Ljubljani, Kopitarjeva ulica št. 2 (H. Ničman). — Tiska ga Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (K. Čeč).

ŠTEV. 2

1938/39

LETNIK 69

Pismo

V devetinšestdesetem letu izhaja „Vrtec“. Letos je dobil novo uredništvo, novega izdajatelja in novo obleko. Želim, da bi „Vrtec“ ves razcvetel in privabil v svojo ograjo večino slovenske mladine. Saj je prva številka pokazala, da hoče „Vrtec“ nuditi vsakomur nekaj, ne samo za zabavo, ampak za življenje koristnega in potrebnega.

Bodi torej „Vrtec“, kar ime vsebuje, list, ki nudi čitatelju lepote, koristi, dela in veselega razvedrila. S tem bo sposoben in prožen vzgojitelj v verskem, narodnem in državljanškem smislu.

Pozdravljeni in blagoslovljeni mladi naročniki!

21. 9. 38

+ Gregorij Rožman

škof ljubljanski

Franjo Sever

Ob dvajsetletnici ...

V vetrove štiri razkropljen
bil bratov rod je razdeljen,
iskal si pota je domov,
da skupen si postavi krov.

Po dneh viharnih sončni svit
nad domom našim je razlit —
naj sveti nam v bodoče dni
in vsemu svetu govori:

Tu bratje bivamo trije
in sosed vsak o nas naj ve:
Mi nismo vam sovražniki —
le svojih mej smo stražniki!

Venceslav Winkler

Zemljevid

*Sin moj, zdaj bova pa zemljico brala,
kot bi z letalom nad njo se peljala:
vse križem kražem bleščeča so pota,
ceste in avto do zadnjega kota.*

*Tu modre črte — reke globoke,
tu bele lise — gore visoke,
v hribih in poljih kup strnjenih hiš —
dobri ljudje povsod, kjer obstojiš.*

*Gore na severu, gore v zapadu,
kot da živimo v utrjenem gradu,
z rokami visoko v zenit do neba,
z nogami globoko v zemljo do pekla.*

*Sinko moj, vidiš, povsod so svetovi,
pa ni nobeden tako ograjen
in ni nobeden s skrbjo prepleten,
kakor so naši slovenski domovi.*

Tonca iz lonca

Nenavadna zgodba iz starih časov.

2.

mesto je pot dolga.

Pri Košanovih so vstali navsezgodaj, in ko je zvonilo jutranjico, so že pozajtrkovali in se poslavljali. Oče je bil resen, mati ni mogla prikriti žalosti, ki ji jo je budila skrb za sina. Tudi Bernardku so silile solze v oči. Do zadnjega je težko čakal dneva, ko bi odšel v mesto, ob slovesu pa mu je bilo težko.

Bojazen pred tujim svetom in neznanimi učenimi menihi se mu je budila v srcu. Kako ga bodo sprejeli, kako bodo ravnali z njim, ki je s kmetov, ga je skrbelo in še, ali se bo res mogel postaviti s svojim znanjem. Gospod župnik ga je pač hvalil, da ima bistro glavo, zatrjeval mu je, da sta se toliko naučila, kolikor bi v mestu v enem letu ne pridobil — a gospod je dober, nemara mu je le zaradi lepšega tako govoril, da mu ne upade pogum in ne izgubi veselja do učenja. In še dolgo pismo je dal gospod očetu, ko sta bila pri njem, in je rekel, da zdaj gresta lahko sama v mesto, ko je grajski pisar vse uredil. Pismo je po latinsko *sano*. Prebral mu ga je gospod in se smejal. Če zna že toliko latinščine, da razume, kaj piše, ga je vprašal. Zardel je in priznal, da vsega ne razume. Samo toliko je razumel, da piše gospod o njem, da ga hvali, kako se je pridno učil, da obvlada »materiam infimae classis grammatices« — snov prvega razreda slovnice. O, če bi vedel, da se mu bodo smejali, da se bodo mestni šolarji iz njega norčevali, ko se ne bo znal tako obnašati, kakor je navada v mestu, da ga bodo postrani gledali, ker bo kmečko oblečen in obut, in da ga bodo oponašali, ker ne bo znal drugače govoriti ko po domače — o, če bi to vedel, še zdaj bi se premislil in ostal rajši doma. Ko se je pri ujcih in ujnah, pri stricih in strinah in botru in botri poslavljaj, so ga vsi blagrovali, da gre v mesto, kjer je tako lepo. Ob slovesu pa se mu je ob mislih in skrbeh, katerih prej ni poznal, le zazdelo, da je doma najlepše, da bi očetove hiše ne smel zapustiti in tudi polj in njiv in pašnikov in gozdov domačih ne. Dom je samo eden in vesoljni svet nima kraja, ki bi ti ga nadomestil, se je spomnil, da je bral v latinskih bukvah. Takrat mu to ni šlo v glavo, zdaj je resnico latinske modrosti doumeval in prvič je občutil v srcu pravo bridkost.

Tako so bili oče, mati in sin ob slovesu žalostni, samo Tonca je bil vesel in nepočakan.

»Jaz pa nisem nič žalosten! Pojdimo, pojdimo!« je priganjal in oči so mu zažarele, ko je Košana oprtal koš, v katerega so bili spravili vse, kar bi Bernardek v mestu potreboval.

»Pa pojdimo v božjem imenu!« je dejal oče.

Tedaj je mati glasno zajokala. Z blagoslovljeno vodo je pokrižala sina, ga objela in poljubila in mu še zadnjič z ljubečo besedo priporočala, naj v mestu ne pozabi na Boga, naj bo priden, da ga bodo vsi radi imeli, in naj nikdar ne pozabi, kaj je prosila duša rajnega starega očeta v grajski ječi.

Bernardek je vse obljubil in so se odpravili.

Tonca je teklen naprej.

Košana in Bernardek sta se mu smejala, še materi je šlo na smeh, ko je videla pritlikavčka, kako se je pognal po stezi izpred hiše.

»Če boš tako hiter, te ne bova mogla dohajati!« se je pošalil Košana.

Tonca je hotel pokazati, da lahko še bolj teče, pa se je pognal, a se je pri priči izkazalo, da gre prevzetnost pred — padcem. Nič ni gledal pod noge, zadel je ob kamen in tako padel, da je kar obležal in zajokal.

»Ali si se udaril?« ga je vprašal Bernardek, ki je prihitel k njemu.

»Ne vem,« je odgovoril in še jokal.

»Seveda si se; nosek si si odrgnil in roke tudi!« je ugotovila mati, ki je tudi pritekla izpred hiše in ga dvignila ter mu obrisala praske.

»Nič hudega ne bo,« je menil oče in še rekel materi, naj mu Tonca položi lepo v koš, odkoder bo lepše videl, kod bodo hodili, in ne bo več nevarnosti, da bi spet padel.

Tonca se ni branil.

V košu je bilo še toliko prostora, da bi v njem lahko stal, sedel ali ležal, kakor bi se mu pač ljubilo. Brž ko je bil v košu, je pozabil na

padec, praske in na jok. Z rokami se je oprijel za rob koša, vstajal in počepal in klical materi, ki je stala na kraju nesreče in gledala za njimi: »Ku... kuk... ku... kuk...«

»Ti porednež!« mu je zaklicala Košanka in se morala smejati kljub žalosti, ki ji je polnila srce, ko so se bližali ovinku, kjer se je Bernardek še enkrat obrnil in zaklical z bogom...

Tonca je nehal kukati. Nov svet se mu je odpiral in vse je hotel vedeti. Mogočno Belo vodo, ki je tekla ob cesti, je občudoval in spraševal, odkod priteče in kam hiti, spraševal je, ali pelje v mesto samo ena cesta in skozi koliko vasi pojdejo, kako se imenujejo in ali so povsod taki ljudje, kakršni so v Srednji vasi in tam, kjer je on doma.

Košana mu je odgovarjal, kakor je vedel in znal. Če je bil kratek, Tonca ni bil zadovoljen. Odgovor je porabil za novo vprašanje in tako ni bilo vprašanj ne konca ne kraja.

Ko so tako šli in šli, se je primerilo, da jim je priteknel naproti črn pes. Ustavil se je in začel neznansko lajati. Bernardek se je stisnil k očetu, ki je psu zagrozil s popotno palico. Nič ni pomagalo.

»No, pes, ki laja, ni hud,« je menil oče in nadaljeval s sinom pot, češ črna mrcina bo že nehala in izginila, kamor je namenjena.

Pa jih pes ni pustil. Za njimi je šel in lajal in lajal. Zdelo se mu je, da bi se najrajši zagnal v koš.

Odkar je začel pes lajati, je Tonca prenehal z vprašanji, kakor bi odrezal.

»Ali se ga bojiš?« je zdaj vprašal Košana in čakal odgovora.

Tonca ni bil ne dolg ne kratek.

Pes je ob Košanovem vprašanju začel še bolj divje lajati. Dà, celo v koš se je zaganjal in ga enkrat tako zgrabil s svojimi močnimi zobmi,

da je Košana zaustavil. S palico ga je moral oplaziti po zadnjih nogah, da mu jih je izpodnesel in se ga tako rešil.

Tonca je bil še vedno tih, kakor bi ga ne bilo v košu.

»Hentajte, to si pa junak, Tonca! Nič ne kričiš, nič ne jočeš in še odgovora ne daš. Res ne vem, ali te še nosim v košu ali pa sem te kje stresel. Počivati bo treba in pogledati, kako je s teboj. Da mi le nisi od strahu umrl!... Pes pa je nemara tako zlakotovan, da se mu cedijo sline po pogači, ki jo imamo s seboj za popotnjo! Ne, tako trd nisem, da bi se ne usmilil živali. Čakaj, čakaj, Črnin,« je Košana kar po svoje imenoval psa, »če nas spremljaš zato, ker ti diši pogača, jo pa dobiš!«

Pes je nehal lajati in je začel mahati z repom in prijazno gledati Košana, kakor bi bila najboljša prijateljca.

»Le odložite, oče, le!« je bil Bernardek zadovoljen, ker ga je pot že utrudila in bi rad počival, česar pa ni maral naravnost povedati.

»Ne, ne!« se je tedaj pritajeno oglasil Tonca iz koša.

»Hvala Bogu, da si le še živ!« je dejal Košana veselo, pes pa je pridvignil ušesa in začel znova lajati in se zaganjati v koš.

»Ne, ne!« je ponovil Tonca z neznanskim strahom, zakaj kar je on vedel, Košana in Bernardek nista vedela. Če bi bil pes navaden pes, bi Tonca ne obmolnil. Nič bi se ga ne bal, še dražil bi ga iz koša in oponašal njegovo lajanje. Pa je pes res Črnin, kakor mu je rekel Košana, Črnin čarovnice Gozdulje! In kjer je Črnin, tam mora biti blizu tudi Gozdulja. Gotovo hodi s hudobo Črninom po svetu in išče njega, Tonca, ki ji je izmaknil stekleničici s čudežnimi kapljicami. Zdaj jih nima več in zato si ne more pomagati, da bi začarala svoje stare noge in bi hitro hodila. Kakor navadna stara žena mora hoditi in zato je zaostala. Hudoba Črnin je pa pes, štiri noge ima in teče in se ne utruji. Nič ni lačen, njega je zavohal in zato laja. Zgrabil bi ga rad in ga odnesel s stekleničicama vred Gozdulji, da bi lahko spet po svoje čarala in strahovala ljudi. Ne, ne, Košana ne sme odložiti koša!

Pa je Košana le iskal primeren prostor ob cesti, kamor bi oslonil koš, da bi vzel iz njega pogačo.

Tedaj je prištorkljala izza ovinka po cesti upognjena starka. Črnin ji je tekel naproti, lajal je, kakor bi ji hotel nekaj važnega povedati.

»Hov, hov, hov! Tonca, Tonca! Mož, mož, mož! Koš, koš, koš!« je Tonca razumel lajanje in vedel, da mu huda prede. Ako odloži Košana koš, da bi vzel iz njega pogačo, bi črna pasja hudoba že tako gledala, da bi hlastnila po njem in ga odnesla v gobcu kakor divjega zajca. Preden bi se Košana in Bernardek zavedela, kaj se je zgodilo, bi bil Črnin že kdo ve kje. In Gozdulja bi se na ves svoj zoprni glas smejala, klicala Črnina in mu grozila s palico, a le zaradi lepšega. Grožnja bi veljala njemu, Toncu, ker bi vedela, da ga Črnin nese naravnost v gozd v njeno koč, iz katere bi gotovo ne prišel več živ. O, umrl bi in sodni dan bi bil, na katerega je že pozabil... Ne, rešiti se mora, zdaj ne bi prišel še rad pred sodbo, ko je napravil nemara še kak greh, čeprav ne ve katerega... In mesta ne bi videl, če bi ga odnesel Črnin in bi moral umreti v Gozduljini koči! In nikdar ne bi izvedel, kakšne so šole, kamor pelje Košana Bernardka. O, rešiti se mora, rešiti, da bo črna hudoba zastonj cedila sline po njem in se bo morala škrba Gozdulja obrisati pod nosom!...

In Tonca si je pomagal. Nevidnega se je napravil in še koš je omočil s kapljico iz male stekleničice in želel, da bi bil z vsem, kar je v njem, neviden.

Gozdulja je prištorkljala s psom do Košana in se ustavila.

»Kam, oče, kam?« je prijazno vprašala.

»Sina peljem v mesto,« ji je odgovoril.

»Služit?« je hotela vedeti.

»Ne, v šole gre!« je povedal Košana s poudarkom, ki je razodeval, kako je ponosen, da more tako odgovoriti.

»V šoole?« se je zateglo začudila starka, pogledala Bernardka in še vprašala, odkod sta.

»Iz Srednje vasi sva, iz Srednje vasi, če veste, kje je!«

»Vem, vem. Enkrat sem bilà tam gori, a me ne bo več videla! Hudega grofa imate, ki reveža z bičem in psi nažene. Če ne bi bila imela Črnina s seboj, bi takrat ne bila ostala živa. O, da morejo biti na svetu taki ljudje, ki ne poznajo usmiljenja!« je hinavsko končala Gozdulja in zavila oči.

»Na, ta je pa lepa!« se je oglasil Košana.

»Kaj se je pa zgodilo?« je bilà starka radovedna.

»Vašemu psu sem mislil dati kos pogače. Zavohal jo je in mi ne da miru. Koš mi je hotel strgati s hrbta, tako je zlakotovan...«

»Koš s hrbta? Saj ga nimate!« je zazijala ženščina.

»Pa ga je oče imel, še pravkar ga je imel!« se je vmešal v pogovor Bernardek, da bi s svojim pojasnilom potrdil očetovo besedo o pogači, psu in košu.

Košana se je udaril ob čelo in se zasmel.

»Hahaha, seveda! To je pa spet njegovo delo!...«

»Pssst!... Pssst!... Pssst!...« se je trikrat oglasilo z grive ob cesti, kamor je menil Košana, da je oslonil koš. Kakor bi sikal razjarjen gad, tako je biló slišati.

Pes je vzrenčal in se zaganjal v grivo kakor pobesnel.

»Čigavo delo, čigavo?« je imelo starko.

»To...« — Košana ni poznal laži in že se mu je zareklo, a pravočasno je spet zasikalo, da se je le premislil in nadaljeval: »To... to je napravil kajpada škrtak, ki vleče ljudi, da se jim potem smeji!...«

Gozdulji so zagorele brljave oči. »To... to... Tonca,« ji je šinilo v misel, ker na škrtata ni dala, drugi pa razen Tonca z njenimi kapljicami ne bi mogel koša kar na lepem spremeniti v nič, ki se ne vidi. Torej še živi.

Ni se spremenil v polha, ki ga je čevljar Tona na medenki ujel v past in končal. Samo da ga je izsledila! Dobiti ga mora v roke živega ali mrtvega, da mu vzame kapljice in si bo spet z njimi po ljubi volji pomagala.

»Tako, tako?« je navidez verjela Košanu. »Pa počakajmo, da škrat spet prinese koš. Tudi jaz sem lačna in bi vas prosila za kos pogače. Dolgo pot sta že napravila, pa počivajmo skupaj! Škrat gotovo ni tako trdega srca kakor vaš grof, da se ne bi usmilil popotnih in lačnih. Dovolj je napravil šale, lahko se bo smejal, mi pa tudi, ko bomo jedli pogačo!...«

»Preveč se zamudiva, ako bi čakala na škratovo milost. Do večera morava priti v mesto,« se je izgovarjal Košana.

»Pa brez koša? Gotovo ste naložili vanj, kar bi sin potreboval?« je hotela Gozdulja zadržati očeta in sina, da bi le počasi izvlekla iz njiju vse, o čemer sta previdno molčala.

Košana se ni dal zadržati.

»Pojdiva!« je rekel sinu. »Če sva že ob koš in vse, ne bodiva še ob pamet, da bi se nama potem pedenj škratec še bolj smejal!«

In je zastavil palico, da bi šla.

Pes, ki se je bil zagnal v grivo in kakor v začaranem krogu tekal sem in tja, odskakoval in se vedno znova zaganjal na isti prostor z nepomirljivim renčanjem in lajanjem, je planil v enem samem skoku na cesto. Postavil se je pred Košana in Bernardka in ju ni pustil z mesta.

»O, moj Črnin se ne da preslepiti,« je rekla starka. »Dokler ne dobi pogače, se ga ne bosta odkrižala!«

Res se ni dal pes ne zlepa ne zgrda spraviti s pota in oče in sin sta bila v neznanski zadregi. Gozdulja ju je prikrito škodoželjno gledala in da ne bi vzbudila kakega suma, je tudi sama zamahnila s palico nad psom.

»No, no, Črnin, saj morava tudi midva naprej! Pogačo boš doma dobil, no, no!«

Črnin ni odnehal. Razumel je svojo gospodinjo in je vedel, da pomeni njen »no, no« toliko kot »daj, daj!« In zato je renčal in lajal in se zaganjal v očeta in sina, da se nista mogla ne za korak premakniti.

In tedaj se je zgodilo, da se je pedenj škratec le usmilil Košana, ki tega ni pričakoval in je začudeno pogledal v grivo. Še bolj je zazijala Gozdulja, ki so se ji nakrat pomladile noge, da je pri priči skočila za psom h košu, ki je stal tam, kamor ga je bil oslonil mož iz Srednje vasi. Z eno roko je pridrževala koš, z drugo je pa brskala po njem. Pes je ves nemiren stal ob njej in so ga bile same oči.

»Baba, kaj delaš? Koš je moj!« je vzrojil Košana.

»Hihih, vem, da je tvoj, a držim ga, da bi ga spet škrat ne potajil, in pogačo iščem, pogačo, ko sva s Črninom tako lačna. Vsaj pogačo bi rada rešila, če se že škratec zmisli, da bi drugo spet izmaknil!...« je bilà Gozdulja ujedljivo sladka in pretkano zgovorna.

Košana ni vedel napraviti drugega, ko da je tudi sam stopil h košu. Starki je nejevoljno odmaknil roko in segel po pogačo. Ko jo je med drugim blagom iskal, je tipal, če bi kje zadel ob Tonca, a nikjer ga ni začutil. Oddahnil se je in je bil spet dobre volje, zakaj toliko je le presodil, da mora babi nekaj drugega bloditi po glavi in ne pogača.

»Tako,« je rekel, ko je držal pogačo v rokah, »zdaj upam, da se le odkrižam tvojega zlakotovanega psa in še tebe z njim!«

In je odlomil dva kosa pogače. Lepo se je zapekla pod žerjavico na ognjišču. Nič pepela ni bilo na njej in nič oglja, ko jo je žena skrbno pokrila z zeljnati listi. In rumena je bilà ko oni cekini, ki jih hrani doma in je vzel samo dva s seboj na pot. Seve, saj je pa tudi bilò tako poletje, da je morala turščica zoreti, kakor že dolgo ne. Dobra turščica

dá dobro moko, dobra moka dobro pogačo, če se gospodinja razume na peko kakor njeгова doma.

»V božjem imenu, tu imata!« je rekel Košana in dal prvi kos starki, drugega je pa pomolil psu. Gozduľja je vzela, pes pa je pogačo samo povohal, povesel rep, ga stisnil med noge in čudno renčal.

»Bodi pa lačen, mrcina, če ti pogača ne gre!« je dejal Košana, očistil kos, kjer ga je pes povohal, in ga dal Bernardku. »Božjega daru ne bomo zametali!« je menil in oprtal koš.

»Pes ima tudi pamet, zlasti moj,« je opravičevala Gozduľja svojo črno mrcino. »Ve, da bo pogače do mesta premalo, ako bosta tako radodarna. Kaj ne, Črnin?«

»No, potem je pa prav, si pa delita tvoj kos in Bog vama ga žegnaj, da bi ga imela oba dosti! Zbogom!«

Kar odsekano se je poslovil Košana in, čudno, starka ni ne ene več golsnila in tudi pes ni več ne renčal ne lajal.

Tiho sta šla oče in sin in mislila vsak svoje, kar pa je biló eno in isto. Kje je Tonca in kaj je z njim, ju je skrbelo, ker se ni toľiko časa nič več oglasil. Ko sta prišla že precej daleč po ravni cesti do novega ovinka, se je Bernardek ozrl. Radoveden je bil, kaj je s starko in njenim psom. Videl je, kako je s svojo palico še vedno brskala po grivi, kjer so počivali. In pes je tiščal za palico in kamor jo je postavila, je grebel s prednjima nogama, kakor bi hotel kdo ve kaj izkopati. Ali je starka opazila, da se je ozrl in jo gleda? Vzravнала se je in zagrozila s palico...

Bernardek je bil zaostal. Ob grožnji se je zbal, da ne bi ženska naščuvala za njim psa, zato je skočil v dir za očetom, ki se je bil že skrיל za ovinkom. Povedal mu je, kaj je videl, in ugibala sta, da mora biti starka hudobna ženska, če že ne prava coprnica...

»Coprница, coprница!« se je tedaj pred njima oglasil Tonca, ki je ujel njun pogovor. In še je povedal, da jo pozna od doma, njo in njenega psa, črno hudobo. Da je hodila krast njihove medenke, da ga je stresla s hruške in potlačila v vrečo, a da ji je ušel, ko je ni bilo doma. Zdaj da ji ni hotel priti spet v roke, ker bi se mu slabo godilo, ko ve za njene skrivnosti. Nevidnega ni mogla videti ne ona ne njena črna mrcina, a da bi bil bolj varen, si je želel še hitre noge in je prišel do tega mesta, kakor bi trenil.

»To si pa dobro napravil!« ga je pohvalil Košana, se z Bernardkom vred smejal in še menil, da bi biló prav, če bi tudi njima pomagal do hitrih nog, ko sta se toľiko zamudila.

Tonca se ni dal dvakrat prositi. Še vedno neviden se je s prstom, ki si ga je omočil v svojo čarovno tekočino, dotaknil njunih nog in želel, da bi bile hitre in se do mesta prav nič ne utrudile.

In že sta oče in sin šla, kakor da imata na nogah peruti. Nič nista čutila trde ceste pod nogami. In tudi Tonca je držal korak z njima. Videla ga nista, a govoril je z njima, kolikor so mogli govoriti, ker v mesto so prišli potem neznansko hitro.

(Dalje.)

Fr. Kunstelj

Jesenska

*V rebri brajda rumeni,
v listju žlahтни grozd zori,
sonce z neba se smehlja,
z žarki toplo boža ga.*

*Kmetič z brento v reber gre,
radostno mu je srce —
kar mu sladka kaplja da,
bo za ženko, mala dva.*

Moj prvi svet

Rud. Pečjak

Mikica Mokica

(Dalje.)

5.

Mikica, metuljček s plavo kapico in rdečimi krilci, sedi na čudno veliki trobentici. Sama je. Pri srčku ji je hudo. Medek ji še na misel ne pride, spati ne more, misli na mamico, atka, Vidka, Lenčico, Ančico. Misli na svojo posteljico, na svoje igračke. Ob njeni posteljici joka gotovo mamica. Mikice Mokice, njene punčke ni.

Mikica sedi na trobentici. Sama je. Gleda zvezdice, gleda moža na lunici. Drobna solza se ji je utrnila in padla v trobentico.

»Kdo pa je gori? — Hej — kdo je tam gori? — Ramcamcam — bambrbam —«

Mikica se je prestrašila, da bi bila kmalu s trobentice padla. Že je zamahnila s krilci, da bi odletela, toda vse naokoli je bila tema. črna tema.

»Mikca Mokca sem,« je zaklicala dol v trobentico.

»Kakšna Mokca? — Ramcamcam — hm-brbam — — —«

»Metuljček s plavo kapico in rdečimi krilci sem, prej sem bila pa punčka. Ali me boš pojedel,« je vzdihnila Mikica.

»Ti si pa zares prismojen metuljček. Jaz vendar ne jem takihle Mikc in Mokc. Imam že boljše jedi.« In tisti doli se je na vse grlo zasmel.

»Prej je pa ptiček cekinčka pojedel,« je povedala Mikica, kar ji je prišlo na jeziček.

»Jaz pa nisem ptiček — lej ga no —«

»Kdo pa si? — Saj me ne boš natepel, če te vprašam! —«
 »Rajcincumčikčokcimbum. Pa me pokliči, če me znaš! —«
 »R-r-r-č-č-cimbum.«
 »Bom pa zate Cimbum,« se je porednež zasmel na dnu trobentice.
 »Kakšen pa si, ljubi, dragi Cimbum? Saj ne boš hud, če te vprašam.«

»Sem črn,
 srebrn,
 zelenkast,
 rumenkast,
 rdeč kot škrlat —
 pa malo sem zlat. —«

»To si pa lep, Cimbum,« se je začudila Mikica. »Gotovo si tudi priden, ker si tako lep. Ali imaš tam doli svojo posteljico postlano?«
 »Kakšno posteljico? Mi Cimbumi vendar nimamo posteljic. Ves svet je naša posteljica.«
 »Kaj pa delaš potem tam doli?«

»Medka sem se preveč najedel, zdaj pa nikamor ne morem. Preširok sem. Zagozdil sem se. Pa trebušček me je prej bolel, ker sem se preveč najedel. Zdaj sem se pa tebi tako smejal, da me več ne boli. Rad bi se malo pretegnil in sprehodil. Daj, podaj mi tačko, — Mikica — ali kako se ti že pravi. Potegni me iz trobentice!«

»Če me ne boš pohrustal — —.«
 Mikica mu je pomolila tačko. Cimbum jo je zagrabil.

»Potegni, vleci — ramcamcam — hambrbam —« ji je kričal Cimbum, da bi bila Mikica bolj junaška.

Mikica je vlekla, vlekla, da se je ubožica kar potila.

Kresnica, ki je ležala poleg trobentice v travi, je prižgala svojo svetilko.

Mikica je zdajci zagledala v trobentičinem vratu čudno glavico, ki je bila podobna majceni mucki.

»Kaj — to je Cimbum,« se je strašno začudila. »To je ta kričač! — Mislila sem, da je ves drugačen, ko ima tako debel glas.«

»Ramcamcam — hambrbam —« se je drl na ves glas Cimbum in mrdal z brkicami. Z nožicami je objel Mikico okoli vratu. Še enkrat je zakričal svoj ramcamcam, nato pa zlezal na trobentico. Mikica se je kar zasmejala, ko ga je zagledala. Bil je hrošček z glavico kakor kaka mucka. Perutničke pa je imel neznansko lepe, še lepše kakor jih ima zlata mamica. V vseh mogočih barvah so se spreminjale. Samo njegova glavica je bila strašno smešna. Kadar ga je Mikica pogledala, ji je ušel smeh. Samo da ne bo hud.

»Zdaj se bom pa pretegnil. Telovadil bom,« je rekel zmagoslavno Cimbum, ko je prišel k sapi.

»Ena — dve — ena — dve —,« je štel in pri tem odpiral in zapiral perutke.

»Ena — dve — ena — dve —,« je stegoval nožice.

»Zdaj sem se pa že pretegnil in lahko tečem. Teciva po trobentici.«
Cimbus in Mikica sta tekla po trobentici. Lovila sta se.

»Išči me,
lovi me,
primi me,
drži me —
hop — če me ujameš —«

»Išči me,
lovi me,
tolci me,
tepi me —
hop — če me ujameš —«

Pri »hop« je Cimbus vedno poskočil.

6.

V grmu je nekaj zašumelo. Mikica in Cimbus sta obstala in poslušala.

»Hitro pod trobentico! Nevarnost! Skrijva se,« je zajeceljal Cimbus.

Cimbus se je kar prevrnil s trobentice in telebnil po tleh, kakor je bil dolg in širok, Mikica pa za njim. Skrila sta se za listek trobentice in nestrpno opazovala.

Grozanska kača se je dvignila iz trave, se visoko vzpela in ponosno, mogočno in strašno gledala okoli sebe. Na glavi je imela krono. Resnično — krvavordečo krono. Z jezičkom je migala, kakor bi ga brusila.

»Ali naju bo?« je šepnila Mikica.

»Tiho — dihaj potihoma — ne premakni se!«

»Mamica,« je vzdihnila v svojem srčku Mikica, spregovoriti pa si tega ni upala.

Kresnička je ugasnila svojo lučko.

Nič več se ni videlo, le rdeča krona se je čudno svetila v temi. Premikala se je pa sem in tja. Slišalo se je, kako kača brusi jeziček.

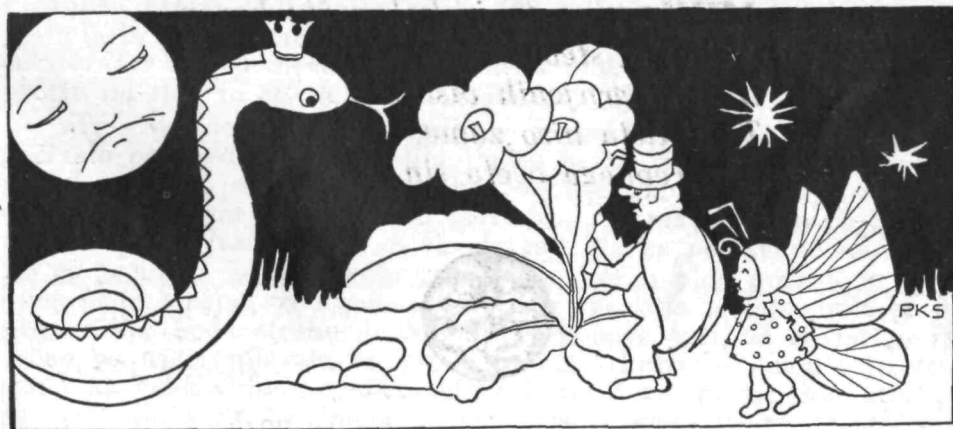
V listju je zdajci močno zašumelo, nekaj je brcalo, se otepalo, tolklo.

Nato pa je vse utihnilo.

»Kaj pa se je zgodilo?« je vprašala Mikica.

»Kača je nekoga pojedla.«

»Koga pa?«

»Bogve — Morda miškico Miškonko, morda polžka Slinovčka, morda žabico Regaregco. Zdaj je šla spat, ker se je najedla.«

Kresnička je zopet prižgala svojo lučko.

»Uboga žabica Regaregca, ubogi polžek Slinovček, uboga miška Miškonka,« je žalostno vzdihnila Mikica. »Zdaj jih pa ne bo več na svetu. Ali bo kdo jokal za njimi?«

»Naj se še enkrat prikaže kača Lezača. Kar glavo ji odtrgam — ali pa jezicek odščipnem,« se je korenjačil Cimbun, ko ni bilo kače nikjer več.

»Bale — Mikca Mokca ali kako se ti že pravi,« jo je poklical Cimbun in prestrašeno gledal okoli sebe.

(Dalje.)

Sojatoslav

Modri Mišo šteje.

Mišo modri šteje, šteje:

Ena — ni nič vredna,

dve — je že bolj čedna,

tri — se kar blešči,

štiri — spada k dobri meri,

pet — je močna pest,

šest — je ena več kot pest,

sedem — je svetnica,

osem — pustna presta,

devet, deset — pa zmeraj skupaj

k sveti maši gresta.

Sto in tisoč — to ni zame,

to je komaj za skrbi

moje dobre, zlate mame.

Milijon — to je kakor živ baron.

Potlej so števila še
iz nerazgrnjenih višin.

Tudi tista niso zame,
sem revnega očeta sin.

F. S. FINŽGAR:

Hudournikov
miška ilustracija:
ZSTIN

II.

se je Préklica prebudila, so jo bolele vse kosti.

»Nak,« je rekla, »na goli deski pa že ne bom spala.«

Začela je premišljevat, kako in kje bi si postlala. Za posteljo je marsikaj treba. Treba je pripravnega koticika, treba je mehke blazine. Kje bi vse to dobila? Mahu ni, trave ni, pravega koticika tudi ne. Saj je vse kamen in gola deska. Zaskrbelo jo je, da se je popraskala za ušesi.

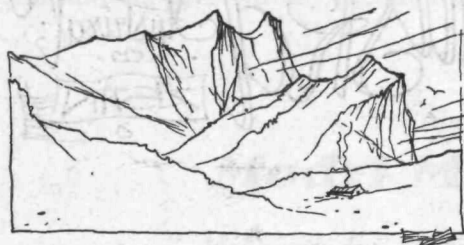
Praskanje nič ne pomaga, lotiti se je treba dela. Najprej si je privoščila pošteno kosilce, nato je šla iskat primernega koticika. Na polici je stala stara majolika, Hudournikov vrč za vodo. Splezala je nanj in pogledala na dno. »To bi bil koticik!« Toda kako vanj? Zunaj je plezala, ker je bil ves okrušen in raskav, znotraj pa je bil gladek, da bi ne držal noben prijem. Splezala je z njega, podprla si glavo in premišljevala.

»Lestvice bo treba,« ji šine skozi mišjo pamet. Takoj gre na delo. Poleg vrča je stala steklenka pletenka. »Rzk« — je zasadila zobke v droben protič. Odkrhnla ga je. Od veselja je začela klestiti, da je ličje in protje kar letelo od steklenice kot iveri izpod drvarjeve sekire. Tri dni je drvarila in tesarila, dokler ni bilo vse ličje in protje na tleh in je steklenica stala kot oskubena piška na polici.

»Ti grda dežela Koromandija,« je rekla, ko je vsa zmučena počivala po obedu. »Sem mislila, da mi ne bo treba delati, no, sedaj pa tako trpljenje.« Nato je šla izbirat. Pobralla je najdaljši in najdebelejši prot ter ga s trudom privlekla vrh majolike in ga prislonila ob steno. Nato ga je začela dvigati, da ga postavi v majoliko. Ko ga je imela že nad polovico na vrhu, se ji hloed prevale in Préklica pade z njim vred v majoliko. Kar vsa trda je bila, tako se je prestrašila. Toda strahu je bilo hitro konec; oprijela se ga je in ročno po njem splezala na vrh majolike. »Lestvico imam!« je vriskala na vrhu vrča in skočila hitro še po drugi protič. Kar štiri si je postavila v vrč in imela lestvico kot le kaj. Drobiž je zmetala na dno vrča, nanj navlekla mehkega ličja, zlezla na dno in vse lepo

zravnala in prepletla v pripravno ležišče. Za silo je bilo, a še premalo mehko. Zato si je poiskala še kaj za blazinico.

Na polici je bila papirnata vrečica. V njej je hranil Hudournik suhe slive. Nekaj jih je že pozobala. Sedaj pa se je lotila vrečice same. Od vrha do tal jo je presekala, češplje so se razsule po polici, po tleh. Nič za to. Miška je začela delati iz papirja drobno rezanico. Sto in stokrat je tekla s šopom te papirnate rezanice v gobčku in jo stresala na dno vrča. Ko je bila vsa ta mehka stelja v majoliki, je splezala po lestvi na dno, prerahljala posteljico in poskusila leči.

»Imenitno!« je kar zakričala od veselja. Vesela in ponosna je šla obedovat. Na svojo vitko postavico je čisto pozabila in jedla in jedla, kot bi z vsemi zvonilo. Ko je za posledek pregledala še tri češpljeve pečke in použila jedrca, je legla. Spala je dva dni kot ubita. Tako je bila trudna. In spet se ji je sanjalo, da je prišla zánjo

res prava, resnična dežela Koromandija, ko ne bo treba več delati, marveč samo jesti in piti.

In zares. Nekaj dni je samo postopala, jedla in ležala. Ali brez dela ji je postalo dolgčas. Za kratek čas je začela iztikati po shrambici. Visoko na steni, skoraj pod stropom je opazila, da visi na žeblju vrečica. Kako do nje? Zasadila je kremplje v steno. Šlo je. Večkrat ji je spodrsnilo, da je padla nazaj. Ni odnehala. Poganjala se je tako dolgo, da je priplezala do nje. V vrečici je ovohala koruzno moko. »Ta mora biti moja!«

Poplezala je po vrečici in začela glodati ob motvozu; vrečica se je razvezala, moka se je usula iz nje. Toda tudi motvoz je popustil in miška, ki je zlezla ravno v vrečo, je padla zavita in zamotana vanjo, na tla. Preklica je začela rogoviliti po vreči. Moka se ji je vsipala v oči, v nos, po životu. Čimbolj je brcala — tem več moke. Kar zadušiti jo je hotelo. Vrečica je poskakovala po tleh, kot bi bila živa, miška pa je tonila v sami sladki koruzni moki. Na pol obupana je zamižala in se oddihala. Počasi je odprla oči, začela trebiti moko iz njih in strahoma preudarjala, kaj bo, če bo morala utoniti — ne v vodi, ampak v sladki koruzni moki. Z zadnjim naporom se zakadi v steno vreče, zastavi zobe in si naredi luknjo, skozi katero se je izmotala iz moke. Tako je bila oplašena, da je naglo bežala od moke in vreče. Tako hitro, da se je kar kadilo za njo. Šele na polici se je ustavila in jezno gledala na tla, ki so bila vsa posuta z moko. Preklica pa je imela opravljen del, preden se je toliko prečesala in z jezičkom umila, da je bila spet kot se spodobi za tako gizdavo miško.

Takoj drugi dan pa si je iztuhtala maščevanje nad grdo vrečo. Ni dolgo čepela na polici in srdito gledala na vrečo. Hitro se ji je posvetilo v drobckeni glavi — bila je zares prebrisana, to le priznajmo. Planila je na tla, zgrabila platneno vrečo in jo začela skubsti in púkat, da so celi kosmi frčali po zraku. To pukánje si je znosila v majoliko in si z njim postlala posteljo, da bi bila sama mišja kraljica ponosna, če bi imela tako. Raztresena moka pa ji je bila ljuba jed.

Poslej je Preklica obedovala zares preimeno. Najprej slanino, nato močnato jed, sadje in po sadju še mandeljne iz češpljevih koščic. No, kaj hočete še več: kraljevska postelja, kraljevski obedi — brez dela in trpljenja; če to ni prava Koromandija, potem je sploh ni nikjer.

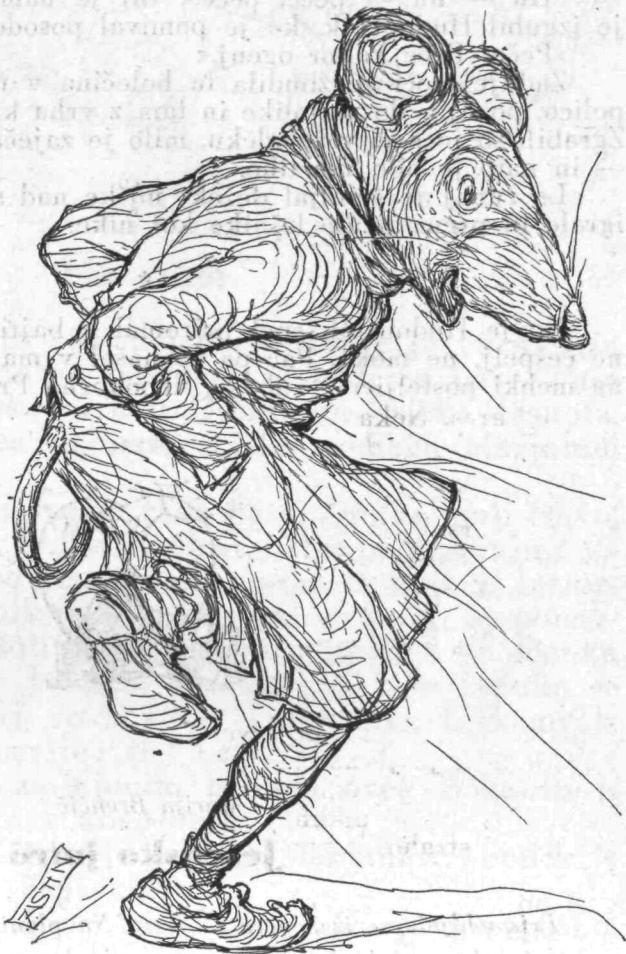
Žal, ko je svet tako čudno ustvarjen, da je kdaj tudi najlepše pesmi konec. In tako je bilo konec slanine, konec češpelj, konec vseh češpljevih jedrc, konec zadnjega praška moke v gradu naše Preklice. In sedaj? Na polici je dobila konček sveče, košček mila, kar si je Hudournik shranil kot koristne ostanke za prihodnjič. Miška se je v obupu še tega lotila. Brr — kako zanič! Kar vzdigovalo se ji je, in razen tega — žeja, žeja! Strašna žeja! Po ustih jo je žgalo, po grlu peklo. Dokler so bile sladke slive — kdo bi se menil za vodo. Sedaj pa sveča, milo — in pekočina v ustih — pa nič vodé. Preklica se je spomnila v tej stiski svojih sestic in miške — sive starke. Milo je gledala pod strop in v luknjico ob tistem železnem stebri. »Hop-lop-lop-lop!« je klicala, kakor je slišala, da se kličejo dečki na planinah. »Hop-lop-lop-lop,« je ponavljala hripavo venomer. In čuj: zgoraj pri ozki špranjici se je oglasilo. Miška starka je bila. »Kaj ti je, ljuba Préklica?«

»Žejna, žejna! Poginila bom od žeje. Na pomoč!«

»Ljubka moja, kakor si bila poredna in neubogljiva, bi ti rada pomagala, ko bi mogla. Lej, med nami in tabo je prepad. Me ne moremo doli, ti ne moreš gori. Pomagaj si, kakor veš in znaš.«

Préklico je bilo sram, vest jo je pekla; na glas je zajokala: »Jojmene, da nisem ubogala!«

Starka miška se je še oglasila: »Pomagaj si! Vrtaj, grizi, koplji. Potrpi žejo. Pogum!« Préklica je begala vsa omočična na levo in desno. Tu — kamen. Tu — beton. Tu strašni hlodi. Rešitve nikjer. Ko bi imela peruti, da bi zletela pod strop, do tiste nesrečne luknjice — — —

Zgrudila se je na mrzla tla. Slišala je, kako šumlja zunaj dež. »Oh, ena sama kapljica vode naj kane semkaj — ena sama kapljica vode!« Stene gluhe, dežek zunaj gluh.

»O, dežela Koromandija, zakaj si me zapeljala?«

Jecljaje je še vzdihnila in se z zadnjim naporom motovnila kvišku. Ko se je plazila po tleh, je naletela na svetlo zrno. Kaj je to? Pol zavestna je hlastnila po njem in ga požrla.

»Hu — hu — peče, peče.« Bil je namreč košček sode, ki ga je izgubil Hudournik, ko je pomival posodo.

»Peče! Peče kakor ogenj.«

Zadnje moči je zbudila ta bolečina v miški. Pognala se je na polico, po njej do majolike in tam z vrha kar telebnila na posteljo. Zgrabili so jo krči v želodčku, milo je zajejala, iztegnila bele tačice — in nato je bilo vse tiho.

Le zunaj je šumljal dežek; miške nad stropom so se pa veselo igrale in premetavale lešnike kot nike.

*

Ko je Hudournik spet priromal v bajtico, ni našel ne slanine, ne češpelj, ne moke. Pač pa je našel v majoliki drobnega mrlička na mehki posteljici — ubogo, nepokorno Préklico.

Marija Brenčič

Jesensko jutro

Prismehljala se izza gora
je prelepa zarja jutranja.

Na planini leske rasejo
in krog njih se ovčke pasejo.

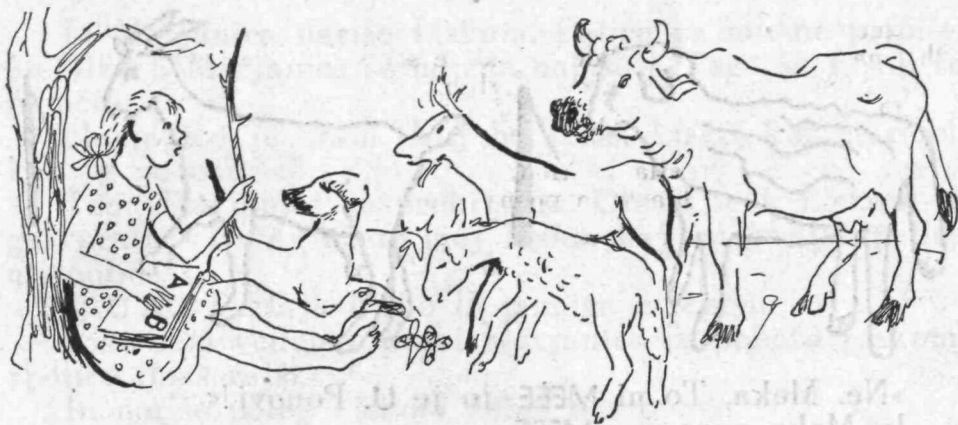
Mlad pastirček po planini gre;
iz srca mu lepa pesem vre.

Spev pastirčka plava do neba —
on se v grmu leskovem igra.

In škrjanček v zraku žorgoli;
poje z njim o sreči mladih dni.

Pripogiblje vejice drobné;
trga z njih si lešnike sladké.

Da pozimi dolgčas mu ne bo,
lešnike si trl bo za pečjo.

Kristina Hafner

Na paši

Marjanica je stara sedem let. Dopoldne je učenka in hodi v šolo. Popoldne je pastirica in hodi na pašo. Pase ovco Beka, kozo Meko, kravo Dimko in psička Liskota. Ne, Liskota Marjanica ne pase, Lisko pomaga Marjanici pasti živino.

Paša je sočna in živina se rada pase. Dimka muli travo, Beka izbira deteljico, Meka pa obira listje po grmovju.

Marjanica sedi pod visokim drevesom in se uči. Iz torbice je vzela abecednik in odprla prvo stran. Zdaj ponavlja, kakor se je v šoli učila, in je učiteljica in učenka hkrati: »Na sliki je Ivanka. Ivanka ima iglo. Ivanka se je zbodla z iglo. Zdaj veka l l l. To je črka l. Ponovi!«

In Marjanica ponavlja: »l l l.«

»BEEE,« se oglasi za njenim hrptom ovca Beka in ji preko ramena pokuka v abecednik.

»Ne, Beka, to ni BEEE, to je l,« pravi Marjanica. »Ponovi!«

In Beka ponovi: »BEEE!«

»Beka neumna, nič ne znaš,« kara Marjanica ovčko. »Saj nisi ovca, koštrun si. Slab red dobiš, enojko, da veš.«

In Marjanica poišče v torbici list papirja in svinčnik. Na list nariše ovco Beka in ji zraven pripiše veliko številko 1. Toliko Marjanica že zna, čeprav še mesec dni ne hodi v šolo.

Beka je užaljena. »BEE«, zableje še enkrat in gre dalje izbirat deteljico.

Marjanica pa je obrnila list v abecedniku in se uči dalje: »To je vlak. Vlak vozi čez most in tuli U U U. To je črka U. Ponovi!«

»MEEE,« se oglasi za njenim hrptom koza Meka.

»Ne, Meka, To ni MEEE, to je U. Ponovi!«

In Meka ponovi: »MEEE.«

»Kozla kozasta!« je Marjanica huda. »Kozla si ustrelila, velikega kozla, Meka. Tudi ti dobiš slab red.«

In Marjanica vzame zopet papir in svinčnik. Nariše kozo Meko in ji pripiše veliko 1.

»Na, vidiš, kaj si zaslužila,« pokaže list Meki.

Toda Meke ni več pri Marjanici. V grmovju je in obira mehko listje. Mar ji je Marjančine enojke.

Marjanica obrne tretji list v abecedniku. »To je Olga. Olga ima kolo. Poganja ga, da se vrti, in vpije: OOO. To je črka O. Ponovi!«

»MUUU,« ji zatrobi na uho krava Dimka.

»Ne, Dimka, ni prav. To je O. Ponovi!«

In Dimka ponovi »MUUU.«

»Dimka dimasta,« zmerja Marjanica. »Tudi tebi moram dati slab red.«

In Marjanica nariše še kravo Dimko in ji da veliko 1. Dimka bulji v list, ga povoha, pa ji ne diši. Obrne se in zopet muli travo.

Tudi Marjanica obrne list in se uči: »Na sliki je Andrejček. Andrejček gleda lepega angelčka in se čudi AAA. To je črka A. Ponovi!«

Zdaj ni nikogar okoli Marjanice, ki bi jo poslušal. Zato Marjanica vzdihne in ponavlja sama: »AAA.«

Marjanica gleda dalje. »Poleg črke A je U. Kako bremo oboje skupaj? Kdo ve?«

»AU, AU«, zalaja poleg nje psiček Lisko.

»Tako je prav! Pasja mrcina, ti pa znaš,« hvali Marjanica Liskota. »Tebi moram dati dober red, najboljši red. Petico dobiš.«

In Marjanica nariše Liskota. Petice pa mu ne pripiše. Številke 5 Marjanica še ne zna napisati. Tega se v šoli še ni učila.

Marjanico je sram. Kaj bo rekel Lisko, ker ne dobi, kar je zaslužil?

Toda Marjanica je prebrisana. Obrne se k Liskotu in ga vpraša: »Povej, učeni moj Lisko, kaj imaš rajši: petico ali potico?«

»AU AU«, zalaja Lisko in pomiga z repom.

»Saj sem vedela,« pravi Marjanica in poboža Liskota, »potico imaš rajši.«

In nariše poleg Liskota debel kos potice.

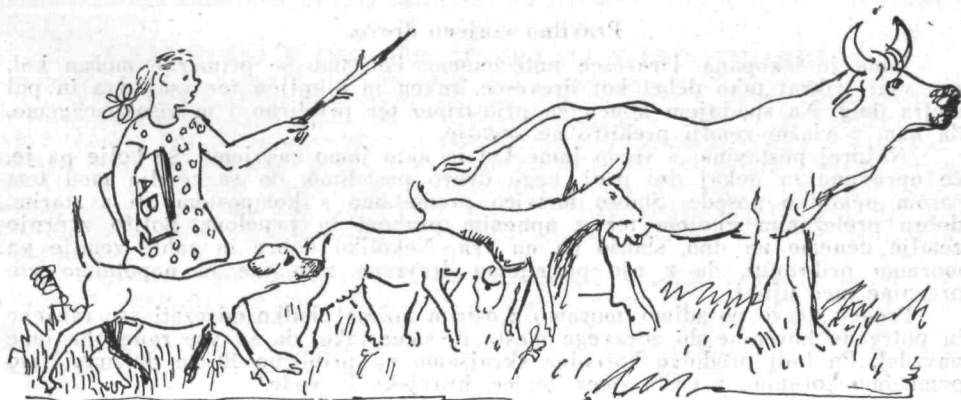
Lisko se zadovoljno obliže in se usede poleg Marjanice. Marjanica pa pogleda kvišku in pravi: »Pozno je že, domov moramo. Hej, Lisko, spravi živino skupaj.«

Lisko uboga in naganja živino skupaj. Marjanica pa pospravi v torbico abecednik, papir in svinčnik. Nato ureja živino: »Ti, Dimka, boš hodila spredaj, ker si največja. Za teboj pride Beka, zadnja bo pa Meka, ker je najbolj nemirna in najraje uhaja. Ne, Meka, ne boš zadnja. Zadnja bom jaz in Lisko in bova pazila na vas vse. Hoj, le naprej! Za slovo pa še zadnjič povejmo, kar smo se danes učili.«

Živali Marjanico ubogajo. Krava zamuka MUUU, ovca zableje BEE, koza zamekeče MEE, Lisko pa zalaja HOV, HOV, HOV in Marjanica doda še: »Zdaj gremo pa domov.«

In vsa družba se napoti proti domu. Doma pa že čakajo Marjanico zabeljeni žganci in sladko mleko in najslajša med vsemi: ljuba mamica.

Nas dom

Leop. Paljk

Drevesca bomo posadili

Sadna drevesca presajamo v jeseni, ko začne listje rumeneti in odpadati, ter spomladi, preden znova poženo. Jesensko presajanje je bolj priporočljivo zlasti za gorkejšje in suhe lege, medtem ko se v težki, ilovnati in vlažni zemlji bolje obnese spomladansko presajanje v februarju in marcu. Koščičasto sadno drevje presajamo navadno le spomladi, ker se tedaj bolje prime in tudi bujnejše poganja.

Najprej izkopljemo jamo. Na vrlih, kjer je zemlja 50–60 cm globoko prekopana, ali kakor pravimo, »rigolana«, to ne bo pretežko, saj zadostuje, če izkopljemo jamo le toliko, da korenine na vse strani poševno razvrstimo in s prstjo zasujemo. Na celini pa moramo izkopati kvadratne (120–150 cm) in 50–60 cm globoke jame. Zgornjo, boljšo zemljo izmečemo na eno stran, spodnjo, slabšo, tako imenovano mrtvico, pa na drugo stran jame. Dno jame tudi prekopljemo. Drevesce bomo posadili šele čez 14 dni, ker ni dobro, če ga posadimo takoj, ko jamo izkopljemo. Tudi ako nameravamo drevesce posaditi šele spomladi, moramo izkopati jamo že v jeseni, da se zemlja pozimi prezrači in razpade. Med tem časom bomo pa pripravili vse potrebno za sajenje. Predvsem si priskrbimo sadno drevesce. Skoraj v vsakem večjem kraju imamo sadjarsko podružnico in drevesnico, kjer lahko dobimo za majhen denar lepo razvito drevesce. Tudi pri mnogih šolah imajo lepo urejene šolske drevesnice, kjer se deca uči pravilno oskrbovati sadna drevesca. Kdor pa ne more dobiti drevesca v domačem kraju, ga lahko naroči pri zanesljivem drevesničarju. Za 5–8 din že lahko dobimo lepo razvito in zdravo drevesce kakršne koli vrste in plemena. Seveda si lahko drevesca vzgojimo sami iz semen in potaknjencev, a to traja daljšo dobo, celó do pet let.

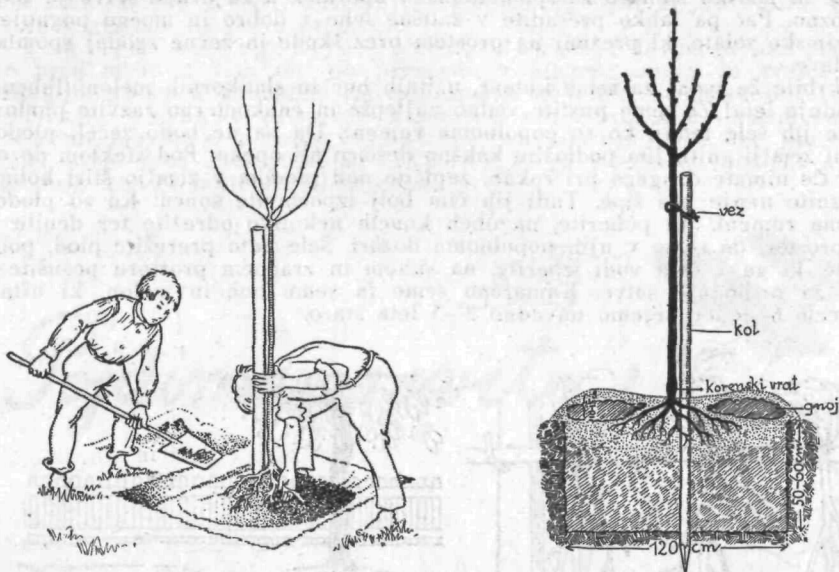
Pravilno vsajeno drevo.

Jama je izkopana. Drevesce tudi imamo. Poiščimo še primerno močan kol, t. j. vsaj trikrat tako debel kot drevesce, raven in olupljen ter vsaj dva in pol metra dolg. Na spodnjem koncu ga priostriamo ter približno 1 m visoko ožgemo, da nam v vlažni zemlji prehitro ne segnije.

Najprej postavimo v sredo jame kol in nato jamo zasujemo. Še bolje pa je, če opravimo to nekaj dni prej, nego drevo posadimo, da se zemlja med tem časom nekoliko posede. Slabšo mrtvico premešamo s kompostom ali s starim, dobro preležanim gnojem ter z apnenim prahom in pepelom. Boljšo zgornjo zemljo denemo na dno, slabšo pa na vrh. Nekoliko dobre in rahle zemlje pa moramo prihraniti, da z njo pokrijemo drevesne korenine in napolnimo vse praznine med njimi.

Predeu drevo posadimo, moramo z ostrim nožem gladko odrezati vse ranjene in potrpane korenine do zdravega mesta in sicer tako, da so vse rane obrnjene navzdol. Pa tudi predolge korenine skrajšamo na približno 30 cm dolžine. Nato pomočimo korenine v gosto zmes ilovice, kravjeka in vode.

Ko je to opravljeno, začnemo saditi. Pri tem delu morata biti vedno dva. Prvi drevesce drži, drugi ga zasiplje. Najvažnejše je, da ne posadimo drevesca pregloboko. Drevo nikakor ne sme priti globlje v zemljo kot je bilo prej v drevesnici. Korenski ali drevesni vrat (korenjača) je tisti nekoliko odebeljeni del drevesca med koreninami in deblom, ki nam kaže mesto, do katerega je bilo drevesce prej v zemlji. Prav tako globoko moramo zasaditi drevo na stalno mesto. Ker se pa zemlja v teku časa sesede in z njo drevesce za približno 10 do 15 cm pogrezne, je treba posaditi drevesce za toliko višje. Da ne bomo posadili drevesca pregloboko, je najbolje, če položimo preko jame dolg in raven količek.

Tisti, ki drevesce drži, ga toliko vzdigne, da pride koreninski vrat 10–15 cm nad vodoravno položenim količkom. Drugi razvrsti korenine na vse strani ter jih z rahlo in drobno zemljo zasuje. Prvi drevesce narahlo potresa, drugi pa polni praznine med koreninami z dobro zemljo. Ko so vse korenine pokrite, zemljo zmerno pohodimo in stlačimo. Nato potrosimo nekoliko preperelega gnoja, ki ga pa ne smemo poteptati in stlačiti. Tudi ga ne smemo dati preblizu korenin. Končno prisujemo še ostalo zemljo k deblu v obliki sklede.

Drevesce je posajeno. Ni pa še vse delo opravljeno. Spomladi mu moramo še krono primerno obrezati. Pustimo le 4–5 na vse strani lepo razraščanih vej, ki jih prikrajšamo približno na 30–35 cm, vrh pa pustimo 15–20 cm daljši. Vse druge mladike gladko ob deblu odrežemo. Drevesce nato močno zalijemo ter narahlo privežemo z beko h kolu. Šele čez nekaj mesecev, ko se je drevesce v zemljo posedlo, ga trdno privežemo. Ako bi drevo takoj ob saditvi pritrtili h kolu, bi na njem obviselo, ker bi se ne moglo z zemljo vred posedati.

Kol ne sme nikoli segati v krono, ampak nekoliko nižje pod njo. Drevesca na planem zavarujemo pred zajcem in pasočo se živino.

KAJ BOMO V OKTOBRU ŠE DELALI V SADOVNJAKU?

Sadna drevesa bomo čimprej opasali z lepljivimi pasovi. Nanje bomo namreč ujeli samice metuljčka, tako imenovanega malega zimskega pedica ali zmrzlikarja, ki se v oktobru v zemlji izleže in pleza po deblu v vrh, kjer odlaga svoja jajčeca med popje v kupčkih po 20 in še več skupaj. Najljubše so mu češnje in jablane. Na spomlad se izležejo iz jajčec požrešne gosonice, ki nam kakšno leto popolnoma ogolijo drevo. Kdor pa opaše sadna drevesa z lepljivimi pasovi, na katerih se zmrzlikarjeve samice ujamejo, se mu ni treba bati tega škodljivca.

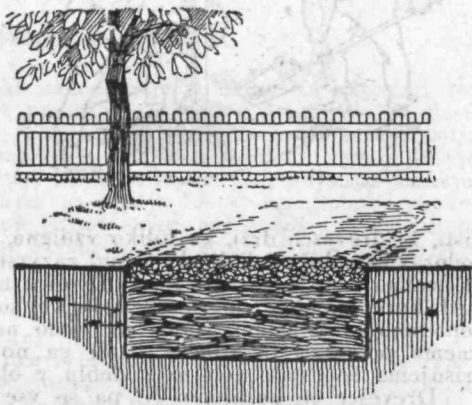
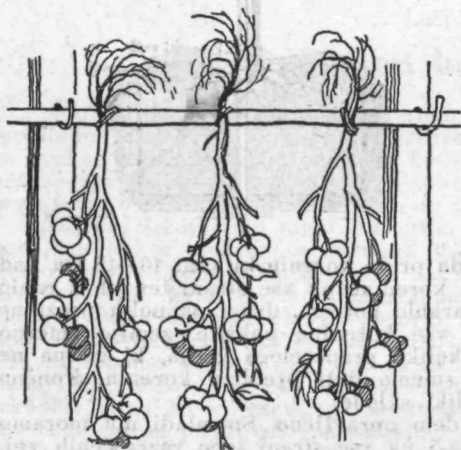
Proti koncu meseca že tudi lahko razredčimo drevesne krone. To je potrebno zlasti pri starejših drevesih. Z drevesno žagico odžagamo gladko ob deblu vse suhe, poškodovane in pregoste veje. Pod drevesom razgrnemo kakšno plahto in nato deblo ter debelejšje veje očistimo s strgalom in žično ščetko mahu in lišajev. Vso nesnago sežgemo. S tem uničimo vse polno sadnih škodljivcev,

Sadnemu drevju moramo jeseni tudi pognojiti s hlevskim gnojem. Gnoj je treba raztrositi pod kapom krone, kjer je največ sesalnih koreninic, ki morejo vsrkavati hrano iz zemlje, ne pa morda ob deblu, kjer teh koreninic sploh ni.

DRAGE VRTNARIČICE!

Ste li potaknile na sončno leho zimski česen in šalotko, kot sem vam zadnjič naročil? Motovilec in zimsko špinačo ter spomladansko čebulo ste tudi posejale? Prav je tako. Kaj pa sedaj? Setve so za letos končane. Sicer še lahko posejete motovilec in zimsko špinačo za spomladansko uporabo, a za druge setve je sedaj že prepozno. Pač pa lahko presadite v zatišne lehe v dobro in močno pognojeno zemljo zimsko solato, ki prezimi na prostem brez škode in začne zgodaj spomladi delati glave.

Poskrbite že sedaj za seme kumar, užitnih buč in sladkornih melon (lubenic) za prihodnja leta! Za seme pustite vedno najlepše in enakomerno razvite plodove. Potrgajte jih šele tedaj, ko so popolnoma rumeni. Da pa ne bodo začeli plodovi na vlažni zemlji gniti, jim podložite kakšno deščico ali opeko. Pod steklom dozore najprej. Če nimate drugega pri rokah, započite nad plodom v zemljo štiri količke in poveznite nanje kos šipe. Tudi jih čim bolj izpostavite soncu. Ko so plodovi popolnoma rumeni, jih poberte, na obeh koncih nekoliko odrežite ter denite na sončen prostor, da seme v njih popolnoma dozori. Šele nato prerežite plod, poberte seme, ki ga v čisti vodi izperite, na suhem in zračnem prostoru posušite in spravite za prihodnje setve. Kumarčno seme in seme buč in melon, ki ostane kaljivo celo 6—8 let, sejemo navadno 2—3 leta staro.

Ker je bil letošnji avgust izredno deževen in je tudi september hladen, zoré paradizniki na vrtu le počasi, je kaj verjetno, da ne bodo vsi plodovi na rastlini dozoreli. Škoda bi bila, če bi nam jih slana uničila. Ko zaslutimo nevarnost slane, izrujemo stebela z nedozorelimi plodovi, odrežemo vse liste ter obesimo paradiznikove kite v kuhinji ali v kakem drugem toplem prostoru. Polagoma paradizniki dozorevajo in mamica jih bo lahko trgala še tja do božiča.

Za zimo bomo spravili zelenjad šele pozneje, v novembru. Ker bomo za vzmljenje zelenjadi potrebovali droben pesek ali mivko, poskrbite zanjo že sedaj.

Včasih nam delajo škodo bramorji. Na jesen jih najlaže zatiramo. Na vrtu izkopljemo na več krajih po pol metra globoke jame, ki jih napolnimo s konjskim gnojem, stlačimo ter pokrijemo z zemljo. Toplota gnoja privabi v te jame nešteto bramorjev, ki tu prezimijo. Zgodaj spomladi je treba jame prekopati in škodljivce uničiti.

Vse izpraznjene gredice je treba sedaj pognojiti in prekopati ter zemljo pustiti v grudah, da čim globlje premrzne.

NAŠIM CVETLIČARICAM.

Saj poznate tisto narodno pesem: »Je pa davi slan'ca pala...« In v oktobru se to kaj pogosto dogaja. Zdaj še cvetó na vašem vrtu jesenske astre, dalije, krizanteme in cinije. A skoraj pride čas, ko boste zaman obiskovale svoje drage ljubljenske. Žalostno bodo povešale cvetne glavice in vaše srce bo žalostno. Zato poskrbite že sedaj, da vam huda slana ne popari vsega cvetja.

Krizanteme presadite v cvetlične lončke ter jih prenesite v sobo na okno. Upam, da ste posadile v lončke tudi druge cvetlice, kakor: naglje, vijolice, spominčice, zimske levkoje in zlati šeboj. V zadnji številki »Vrtica« sem vam to toplo priporočal.

Ko zaslutite slano, pokrijte dalije čez noč s plahdami in vrečami. S tem jim podaljšate življenje, da vas bodo še naprej razveseljevale. Ko pa jih slana končno pomori, odrežite stebila 10 cm nad zemljo, izkopljite gomolje in jih posušite na soncu. Odstranite nato še zemljo in jih shranite v kleti. Ako še niste izkopalje čebulic mečkov ali gladijol, gomoljaštih begonij in korenik kan, storite to sedaj. Izpraznjene gredice pognojite in prekopljite, a zemljo pustite v grudah, da bolje premrzne.

Fuksije, pelargonije, lavor, oleander in druge lončnice umaknite pred slano z vrta ter jih prenesite v hladen, zračen in svetel prostor. Pozimi jih ne smete preobilno zalivati, ampak le toliko, da ostanejo žive.

Nizke vrtnice prisujemo kasneje, v novembru. Ako se nam pa ponuja v tem mesecu sneg, porežite visokim vrtnicam vezi, da jim sneg ne polomi kron. Zdaj tudi posajamo šipek, ki ga imamo za podlago vrtnicam. Prihodnje leto ga boste že lahko cepile.

Janko Sicherl

Peter pravi, da bo pilot

Peter Kobilica je v šoli vedno pravil, da bo pilot (krmar v letalu). Skakal je po razredu res kot kobilica. Tudi pri telovadbi je pokazal Peter, da je uren kot veter. Za učenje pa ni bil preveč vnet. Jezik je imel sicer zelo dolg (teta je trdila, da meri vsaj pol metra), a pri jezikovnem pouku se je izkazalo, da to ni res. Po razredu je metal večkrat papirnate puščice v součence. Nekoč je priletel papirnat aeroplan celo na mizo gospoda profesorja. No, pa to še ni bilo najhujše. »Vojni letalec meče tudi bombe. In če delajo to Japonci zares, zakaj ne bi jaz za šalo?« si je mislil Peter.

Iz te šale pa je nastala res velika ofenziva (napad), pravo bojno razpoloženje. Naš junak je napravil pri ročnem delu iz papirja veliko geometrijsko oglatelo — bombo. Po končanem pouku je ostal sam v razredu, jo hitro napolnil z vodo ter jo vrgel iz prvega nadstropja med odhajajoče součence. Ker še ni dovršil pilotske šole, je mokra bomba nekoliko zgrešila cilj in ojoj, obrizgala nekoliko tudi gospoda profesorja. Dobrosrčni mož se je samo nasmehnil in dejal: »Dežuje, pa bo najbrž še grmelo.«

Nekega lepega dne proti koncu šolskega leta so se res zbrali v razredu pred tablo črni oblaki nad Petrovo glavo. Gospod za katedrom (šolska miza) je vprašal: »Kaj pomeni beseda pilot?« Peter je pomislil: »Moj oče je kurjač, kmalu bo strojevodja« — in že se je odrezal: »Je vodja letala.« Ko pa je bilo treba sklanjati »junaški vodja« in »letalo«, pa je Petru v dvojini odpovedal »motor« in ker je imel že med letom večkrat defekt (napako), je naš slavni pilot zletel in dobil — ponavljalni izpit.

Nerad je izpil to grenkobo, ki mu je pokvarila počitnice, pa kmalu je imel zopet polno glavo zrakoplovov in letal raznih tipov (vrst). Pa saj ni čudno! Prav tiste dni so se vršile v Ljubljani prve priprave za mednarodne tekme z letalskimi modeli. Seveda je hotel biti naš pilot že prvo uro navzoč na letališču. Brž je pograbil očetovo kolo ter se odpeljal, češ da gre gledat zrakoplovce. Nekaj minut nato je prišel domov oče, da bi se odpeljal na kolodvor v službo. Ker ni bilo kolesa, je nejevoljen odhitel peš do tramvaja (cestna električna železnica), da ne bi zamudil službe.

Peter se je v mestu še nekoliko zamudil. Naložil je na kolo še svojega tovariša, ki ga je nato odpeljal ob železnici proti letališču. Prav tisti čas pa je pridrdral z glavnega kolodvora vlak. Kako se je ustrašil Peter, ko je zagledal na prihajajočem stroju svojega očeta. Ta mu je požugal z roko. Peter je že vedel, kaj to pomeni.

Nestrpna fantiča sta se na letališču kmalu naveličala; mislila sta, da bodo takoj tekme. Ker ju straža ni pustila v hangarje (lope za letala), sta začela godrnjati in sta jo mahnila zopet proti domu. Nerodneža sta resno ovirala promet na cesti, saj se nista menila za cestni red in prava sreča je bila, da sta v cestnem vrvežu ušla stražniku.

»Seveda, tako klavrno se najin športni dan ne sme končati,« je dejal tovariš. »Počakaj me, grem domov po svoj model.« Kmalu je pritekel ponosno čez Zmajev most. Na kratko je držal na vrvici velikega papirnatega zmaja, ki je zmagoslavno vihral po zraku. Bil je kot nekakšna reklama za velike mednarodne letalske tekme v Ljubljani, ki ima v mestnem grbu tudi orjaškega zmaja. »V mestnem vrvežu so tekme že zaradi policajev nemogoče. Pojdiva v mestno okolico,« je predlagal Peter.

Peter je bil iznajdljiv. Na kolesu je dosegel veliko brzino. Na dolgi vrvici privezan zmaj je v zraku zmagoslavno letel, tovariš pa je stal ob cesti, z očmi sodil in cenil nove rekorde (vrhunski uspeh). Večkrat sta zamenjala vlogi. Vso cesto sta vzela v zakup, le čudno, da se jima ni dogodila kaka nesreča, saj sta na obljudeni cesti vozila zdaj levo, zdaj desno. Ljudje so ju oštevali, da ovirata promet, pa se nista zmenila, dokler ni napravila red višja sila.

Nenadoma se je na motornem kolesu pojavila policija — leteča kontrola, ki s paznim očesom zasleduje in urejuje cestni promet tudi na deželi.

Nace se je potuhnil v travo, Peter pa je spravil vse motorje v pogon, da bi ušel. Ker ni mogel takoj odvezati papirnatega zmaja, se je ta zapletel med begom v vejevje drevesa. V tem hipu pa je Petra že prijela roka postave. Mrzel pot je obllil našega pilota in nehote se je spomnil besed: »Hop, Cefizelj, te že imam!«

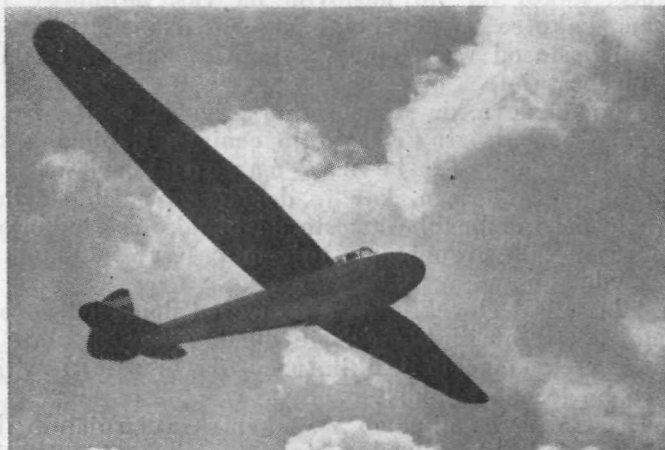
*

S strahom je pričakoval Peter očeta. Ta je na povratku iz Maribora pripeljal s seboj živo kazen, ljubeznivo nečakinjo, ki je z odliko končala študije ter prišla v Ljubljano pogledat tekme, saj namerava vstopiti v pilotsko šolo. »Tudi jaz bom pilot,« je plaho dejal Peter. »Če bo šlo tako dalje, bi lahko postal falot. Zato je zadnji čas, da se poboljšaš.«

Fantiča je bilo pošteno sram pred sorodnico, ker je sprevidel, da ga je res hudo polomil. No, pa se je kmalu obrnilo na bolje.

Radostno sta odšla oba na letališče. Tam sta opazovala mlade modelarje, ki so imeli mnogo posla z uravnavanjem, sestavljanjem in preizkušanjem svojih modelov. Živahno so kramljali v raznih evropskih jezikih. Ivanka je poučevala Petra o pravilih tekmovanja, saj je prebrala že več knjig o modelarstvu in se tudi že vadila z gradnjo manjših enostavnih modelov brez motornih aparatov, ki ustrezajo jadralnim letalom. Pripovedovala je, da bodo letos tekmovali le z avijoni (letali) na gumimotor. Pri teh aparatih se propeler (vijak) poganja s pomočjo gumijaste vrvice.

Na dan tekme je bilo na aerodromu zelo živahno in lepo. Peter je občudoval z zelenjem okrašene hangarje in pestre barve raznih zastav, ki so vihrale na mlajih.

V zračnih višavah

Kljub veliki vročini je pozorno sledil zanimivi tekmi mojstrov, ki so prihiteli v Ljubljano iz daljnih držav Amerike, Egipta, Anglije, Francije, Nemčije, Češkoslovaške, Madžarske, Bolgarije in Turčije.

Modelarji so navijali motorje in ponosni raznobarvni ptiči so se dvigali v drznih lokih visoko v zrak. Tekmovanje je vodila posebna komisija (odbor, ki sodi). Uspehe, ki so jih posamezni modeli dosegli, je ocenjevala po trajanju poleta, po dolžini poti in po doseženi višini. Najbolje se je odrezala angleška skupina, ki si je priborila pokal Nj. Vel. kralja Petra II. Takoj za Francijo se je uvrstila Jugoslavija. Za Češkoslovaško so sledile Nemčija, Madžarska, Švica, nadalje Amerika, Egipt in Bolgarska. Turki pa so, kakor Peter, samo opazovali.

Še več dni po končanih tekmah sta mlada nadebudna pilota doma razpravljala o važnosti modelarstva za vzgojo novih letalcev. Graditev modelov ni le zabavna, ampak tudi poučna predhodnica v zrakoplovni tehniki. Peter je spoznal, da letalstvo ni tako preprosta stvar. Pilot mora imeti veliko strokovno izobrazbo. Že v nekaj dneh si je Peter nabral kopico tehničnih izrazov in jih skrbno zapisal v posebno knjižico. Z Ivanko sta dnevno pridno študirala in pri ponavljalnem izpitu je Peter Kobilica gladko in srečno preskočil vse težave ter se s svojim znanjem visoko dvignil.

Seveda je bil tudi Petrov oče zelo vesel šolskega rekorda in je fantu obljudil, da ga ob priliki vzame s seboj v Zemun, kjer bo lahko opazoval velik zračni promet. Saj se križajo tam svetovne letalske proge.

A navdušenje samo še ni vse. Skromni modelar si ne domišlja, da bi porušil rekord ameriškega milijonarja Howarda Hughesa, ki je v 5¼ dneh končal polet okrog sveta. Mladina pa je vedno navdušena in prav je tako. Peter še vedno pravi, da bo pilot. No, bomo videli!

Langerhole

Ko se spomnim domovine ...

Ljubi moji! Ali poznate vi svojo domovino? Ali jo ljubite? Ali jo cenite in spoštujete, kakor zasluži? Tale vprašanja vstajajo v moji duši in ne morem drugače, kakor da jih naslovim na vas, najmlajše med rojaki. Radoveden sem, kako se bo glasil vaš odgovor. No, nič nisem radoveden. Saj vem, da mi boste od vseh koncev in krajev zatrjevali, da jo ljubite, da jo cenite in spoštujete.

Vendar se mi dozdeva, da jo še vedno premalo cenite. Ne smem tako govoriti. Drugače bom dejal: Premalo jo cenimo, ljubimo, spoštujemo in upoštevamo. Vsi! Kar vsi! To je naš narodni greh.

Kdo ne ceni vsega našega, kar je domačega, naših starin, tega, kar je včasih krasilo naše domove! Namesto da bi take reči oddajali domačim krajevnim muzejem, jih prepuščamo tujcem, češ saj to vse skupaj ni nič vredno.

Ali si že kdaj slišal človeka, ki se pači pred domačini v vseh mogočih narečjih, samo da bi zatajil blagglasje domače govorice, ali da se pred tujci spakuje v vseh mogočih jezikih, samo da bi zatajil svojo materino besedo. Gotovo bo to naš rojak ...

To je sicer resnica, da nimamo v vsakem kraju rojstnih domov Cankarja ali Prešerna, toda kar tako brez imenitnejših mož pa tudi ostali naši kraji niso. Pa sem zelo radoveden, če ve vsak Soričan za rojstno hišo slikarja Groharja, ali če ve vsak Svetoduhar za rojstni dom ondotnega rojaka pesnika Cegnarja? In koliko izmed vas ve, kje je vas Sorica, kje je Sv. Duh pri Škofji Loki?

Naše cerkve in cerkvice hranijo pod svojimi strehami marsikako zanimivost in znamenitost. Pa mi, ožji rojaki, zanjo ne vemo. Prepričan sem, da vsak izmed vas zna naštetih vse banovine naše države in njih glavna mesta, znamenitosti in krajevnih lepot svojega domačega kraja pa ne znate vsi naštetih. Svet v velikem poznamo, svet v malem, svojo domovino, svoj rojstni kraj pa vse premalo poznamo in ga premalo cenimo.

Več ponosa na svojo domovino bi vam rad vlil v vaše mlade duše. Ali veste, kaj je to: ponos. Ponos nima nobenega sorodstva z napuhom ali s prevzetnostjo, ponos ni nikakšen stric zaničevanja in posmehovanja, češ mi nekaj imamo, vi pa nimate, pač pa je v ponosu veselje in zavest, da je tudi naša domačija, čeprav je majhna, vendarle vredna večje pozornosti in upoštevavanja. Tisto posvetno puhlost bi vam rad zamoril, ki samo ubija in zaničuje, kar je našega, kar je domačega. Zaničuje naše kraje, ker so pač manjši kakor Berlin ali Pariz, zaničuje našo besedo, ker je Nемеc ali Anglež ne razumeta, zaničuje naše starodavne narodne navade, ker jih drugi narodi ne poznajo.

Začnimo spoštovati sebe in svoj narod in nikar se hlapčevsko in suženjsko ne ponižujmo pred svetom. Hlapčevstvo in suženjstvo nas ne bo rešilo. Četudi smo Slovenci Benjaminčki v veliki družini narodov, vendar smo tej družini že toliko dali, da nas ne sme biti sram in da zaslužimo v tej družini svoje življenjsko bivanje.

Ne učim vas sovraštva do drugih narodov. Sovraštvo mori in ubija. Ljubezen in spoštovanje do samega sebe in do svojega naroda ne obstoji v sovraštvu, v zaničevanju in v psovanju, pač pa v delu,

da bomo narod poštenjakov,
da bomo narod vrlih mož. (Gregorčič.)

B. D.

Običaji in navade naše zemlje

Čuden naslov, kaj ne? Kaj takega še niste slišali. Saj govore le o ljudeh, da imajo običaje, no, tudi o živalih pravimo, da imajo navade, posebno slabe radi omenjajo. Da bi pa naša zemlja imela običaje, ki so jih že ljudje vzeli v zakup, vam gotovo ne gre v račun. Slišali ste, da so Dolenjci radi jeseni veseli, ko spravljajo grozdje, da so Gorenjci kislih obrazov, če ni »pušeljca« za klobukom, da Štajerci nad vse radi pokopljejo prašička s »furežem«, a da bi slabe navade pripisali še zemlji, vam nikakor ne bo šlo v glavo. Veste že, da so ljudje muhasti kot mesec april, kislih obrazov kot slabo vreme, a zopet razposajeni kot kraška burja. A tudi zemlja ima svoje običaje in navade, dosti slabih, a še več dobrih, ki so človeštvu v dobrobit in uslugo. Samo spoznati jih moramo, da bomo vedeli zanje, kako nam služijo in kako se imenujejo.

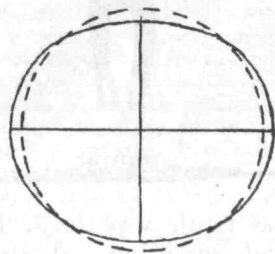
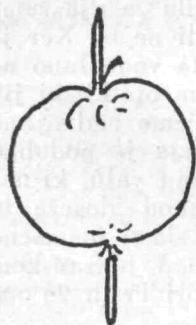
Še nekaj moramo povedati. Ali že veste, da smo vsi ljudje na zemlji večni popotniki brez kraja in konca, iz dneva v noč in iz noči v dan, od Jurjevega preko kresnega in Martinovega zopet tja do Jurjevega dne. Zopet ne boste verjeli, tudi nekdanj, pred mnogimi stoletji tega niso hoteli verjeti. Pa vam povem: Noč in dan, tudi takrat, ko spite in sanjate o zlatih gradovih in lepih vilah, potujete vi in z vami vsi. kar nas je, okoli sonca, kot najhitrejši vlak, ah, kaj še, kot čudežni zrakoplov, da ujamemo vsako leto na tej poti okoli sonca pomlad, poletje, jesen in zimo. Saj dan in noč sta nam mnogo, mnogokrat prekratka na tej poti.

Sedaj k stvari in oglejmo si zemljo.

Danes prav vsi vemo, da je zemlja okrogla. Vendar ni nikaka krogla, niti žoga, temveč kroglin sorodnik, na obeh tečajih sploščena krogla, s tujim imenom sferoid. Kje so tečaji, si lahko vsakdo sam poišče na abolku. Vzameš lepo okroglo jabolko in vtakneš pri peclju skozenj pletilno iglo, da zopet pri muhi pogleda ven. Tam, kjer pletilka štrli iz jabolka, sta tečaja. Pri naši zemlji je severni sredi globokega morja, južni pa na površju visoke zaledenele planote.

Marsikdo izmed ljudi si predstavlja, da je zemeljska sploščenost na tečajih v primeri z vso zemljo zelo velika. Toda zemljemerci so dognali, da je zemeljska os skozi tečaja samo za $\frac{1}{300}$ manjša od osi skozi ravnik. Da si boste lahko predstavljali sploščenost, pogledjte sosednjo risbo, čeprav je tu sploščenost izredno povečana. V resnici bi bilo takole:

Če bi imeli v šoli tako veliko kroglo, ki bi imela 1 m premera in bi ta krogla pomenila zemljo, tedaj bi bila na tečajih os krajša samo za 3 mm,

kar gotovo nihče niti opazil ne bi. Na šolskih globusih, ki imajo približno 30 cm premera, je sploščenost iste veličine kot debelina dveh risalnih listov. To je prava malenkost.

Stari Grki so radi opazovali zvezdnato nebo, seveda samo s prostim očesom, drugih priprav za taka opazovanja še niso imeli. Tako so že spoznali, da se nekatere zvezde premikajo po nebu, nekatere pa ostanejo vedno na istem mestu. Premikajoče zvezde so imenovali planete, ali po naše popotnike, ostale pa trdno stoječe zvezde, danes jim pravimo zvezde stalnice. To imenovanje smo ohranili še sedaj, a ker se zemlja tudi premika, je ona prav tako planet.

Zemlja se vrti okoli sonca in prejema od njega svetlobo in toploto. Tega zemlji ne smemo šteti v zlo, saj je sonce sedemstokrat večje kot vsi planeti skupaj in njegova toplina je na površju približno 6000° C. Tako prejema zemlja le delček njegove toplote in svetlobe, da sonce komaj ve za to.

V starih časih so ljudje verovali, da je zemlja središče sveta, majhna ploskev ravne zemlje, okrog in okrog obdana od globokega morja.

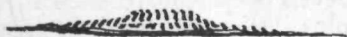
Kako bi po takem pojmovanju zemlja plavala na morju, lahko poizkusimo, če košček plutovine izpustimo na vodo v umivalniku.

Že v 15. stoletju so pri pričakovanju ladij v pristaniščih zaznali, da je pri prihajajočih ladjah viden najprej najvišji del, to je jambor, nato pa polagoma vsa

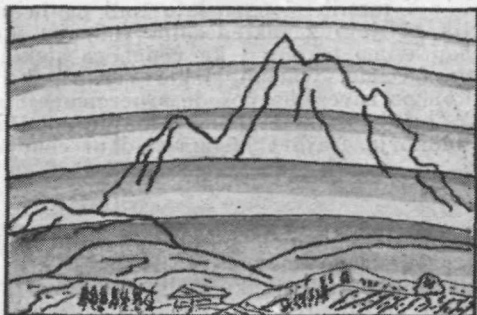
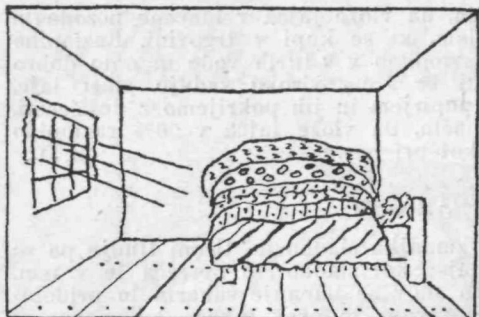
ladja. Isto so dohnali pri potovanjih, kjer so v daljavi najprej zagledali vrh gore in čim bolj so se ji bližali, tem bolj je pred potniki rasla tudi gora. Nihče ni več dvomil o okrogli zemlji, ko so smeli mornarji pod vodstvom Magelhaensa in pozneje še Cooka objadrali zemljo.

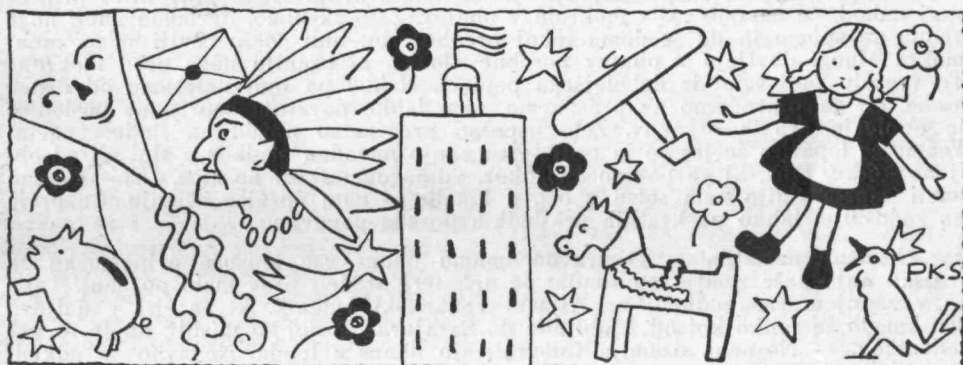
Poleg vseh tisočev zvezd, samo s prostim očesom jih lahko naštejemo kakih 5400, sta za nas najvažnejši zvezdi sonce in luna, ki kar javno učinkujeta na zemljo. Sonce pošilja v 24 urah vsaki strani zemlje svetlobo in toploto, luna, ki je bližja zemlji kot sonce, povzroča na morju neko čudovito gibanje, ki ga poznamo kot plimovanje. Če bi bila zemlja samo iz trdne snovi, tedaj te lunine privlačne sile niti opazili ne bi. Ker je tri četrtine zemeljne površine pokrite z vodo, spremlja ta voda luno na njenem potovanju okoli zemlje prav tako kakor železni opilki, ki jih privlači magnet, katerega v primerni razdalji počasi vlečemo nad njimi. To dviganje in padanje morja je podobno nekaj sto kilometrov širokemu valu, ki noč in dan spremlja luno. Ponekod doseže to gibanje višino 15 do 20 m, zlasti je močno ob izlivih velikih rek v morje. V Jadranskem morju je višina plimovanja pri Trstu 90 cm, pri Dubrovniku le 31 cm.

Zemlja je okoli in okoli obdana s plaščem, ki jo varuje pred mrazom tako, kakor nas odeje v postelji. Ta plašč je ozračje ali atmosfera, ki sega do 500 km nad zemeljno površje in se skupno z zemljo vrti, kot lupina na po-

maranči, ki jo sukamo v roki. Ozračje je sestavljeno iz več plasti; čim višje se vzpenjamo, tem redkejšje so, v bližini zemeljne površine so plasti sestavljene iz 78 delov dušika, 21 delov kisika, nekaj ogljikovega dvokisa, vodne pare in žlahtnih plinov. Ozračje z morjem in celino je velik kuhalnik - lonec, v katerem se kuhajo vsi različni vremenski pojavi, kot vetrovi, nevihte, viharji in katastrofe. V vsaki uri našega življenja vpliva vreme na nas, ono nam kroji razpoloženje, daje blagostanje in ustvarja srečo, zato si ga je vredno nekoliko natančneje ogledati. (Pride še.)

Pisan drobiž in vse navzkriž

KAKO SPRAVIMO JAJCA ZA ZIMO?

Jeseni začno kokoši izgubljati staro perje ter dobe novo in gostejšo obleko za mrzle čase. Tedaj nehajo tudi nesti jajca. Če jih nismo nahranili, ne bo sladkih potic in drugih dobrih jedi, ki so jim jajca važen dodatek.

Ako leže jajca na suhem prostoru, izhlapi iz njih skozi drobno luknjičasto lupino voda, ki se nahaja v jajcu. Na njenem mestu pa se nabere zunanji zrak. Ta zrak prinese s seboj tudi gnilobne bakterije, ki povzročajo v jajcu gnitje. Kakšen duh ima staro jajce, ste gotovo že izkusili. Če preprečimo dostop zunanjemu zraku, tedaj ostanejo jajca dolgo dobo sveža in užitna. V velikih podjetjih ohranijo jajca sveža na ta način, da jih spravljajo v hladilnicah, kjer je 80 odstotkov zračne vlage in 0° C topline. Doma naredimo to bolj preprosto: V posode, najbolje lončene, naložimo jajca in jih nato zalijemo z redkim apnenim mlekom, ki ga dobimo, če gašeno apno razredčimo z vodo. Ta apnena voda mora pokrivati vrhnja jajca v posodi najmanj za roko visoko. Apneno mleko vsrkava iz zraka ogljikov dvokis, gašeno apno se spremeni v apnenec in na vrhu tekočine se naredi tenka plast apnenčeve sige, ki preprečuje dostop zraka.

V mestih si pomagajo tudi na ta način, da vložijo jajca v lončene posode in jih polijejo z razredčenim vodenim steklom, ki se kupi v trgovini. Rastopino napravimo takole: 1 kg vodenega stekla rastopimo v 9 litrih vode in nato dobro premešamo. Vodeno steklo mora pokrivati še 5 cm visoko zadnjo plast jajc. Končno zavežemo posode s pergamentnim papirjem in jih pokrijemo z deščicami. V Južni Afriki si pomagajo tudi na ta način, da vložijo jajca v 50% rastopino sladkorja. Najbrž je tam sladkor cenejši kot pri nas. B. D.

SLADKOR — SAHARIN

V težkih dneh, posebno v vojni, rado zmanjka sladkorja. Učeni ljudje pa so iznašli drugo snov, ki je sicer 500 krat slajša kot sladkor, a nesreča je v tem, da nima prav nikake redilne vrednosti. Ta snov se imenuje saharin in pridobivajo ga iz premogovega tera ali katrana. Okusa je prav takega kakor surovi sladkor in ga prodajajo v drobnih zrnih ali tabletah. Prav rad se raztaplja v 400 delih hladne in 28 delih vroče vode. Saharin se izloča iz telesa v neizpremenjeni obliki, zato nima nikake hranilne vrednosti, kar ni splošno znano. Za ljudi, ki imajo sladkorno bolezen, predpisujejo zdravniki, da si morajo sladkati kavo in druga jedila le s saharinom, ker jim sladkor škoduje.

V naši državi je prepovedano prodajati saharin. V lekarni ga dajejo le na zdravnikov predpis. Značilno je, da človek ne razlikuje med sladkobo saharina in sladkorja, če je tekočina oslajena v primernem razmerju. Napravili so ta poizkus: V dva kozarca so nalili enako množino vode. Prvega so osladili z eno in pol kocke sladkorja, drugega pa z eno tableto saharina. Človek ni razlikoval v sladkobi ene ali druge rastopine, a psi, muhe in druge živali so saharinovo rastopino odklonili. B. D.

Skrb za zdravje. — Jesen in pomlad sta najbolj nevarna letna časa za različna obolenja, zlasti za prehlajenje. Jesen nam s svojo vlago prav hitro prinese vsaj nahod, če nam je zašla mokrota v obutev. Zato skrbimo, da bomo imeli noge vedno na suhem in da se doma takoj preobujemo, tudi če so čevlji samo zunaj mokri. Mnogi devljejo v obutev posebne vložke, ki branijo noge pred mokroto. Te vrežejo tudi sami iz debelejšega papirja. Nahod pa tudi nalezemo od druge osebe. Če ga pravočasno ne preženemo, nam lahko povzroči neprijetne posledice in obolenja drugih organov. Zelo uspešno preženemo nahod na sledeči način: Vzamemo lopatico žerjavice in potresemo nanjo navaden sladkor v sipi ali zdrobljene kocke. Dim, ki ga povzroči sladkor, vdihavamo skozi nosnice. Usta moramo imeti zaprta. Silijo nam solze v oči, a kmalu se nam nosnice očistijo. Če prvič ne zadostuje, lahko po kratkih presledkih poskus ponovimo.

Neznana ozemlja. — Dasiravno imamo danes vse mogoče pripomočke za raziskovanje naše zemlje, so vendar še nekateri predeli prav malo poznani. Tako so v zadnjem času odkrili na Aljaski velikanski ledenik, ki se širi v daljavo 400 km, to je toliko kot od Ljubljane do Sarajeva. Doslej so mislili, da je to več ledenikov. — Neznana ozemlja fotografirajo danes z letala. Nedavno so odkrili v Andah, zelo neprestopnem gorovju v Ameriki, ostanke velikanskega obzidja, ki je podobno znamenitemu kitajskemu zidu. Tudi druge kraje, kamor še ni stopila človeška noga, fotografirajo zelo natančno iz zraka ter določajo istočasno s posebnimi pripravami prav zanesljivo razsežnosti, višine in vse podrobnosti dotičnega ozemlja.

O prehranjevanju. — Novejša zdravniška raziskavanja so privedla do spoznanja, da vpliva prisilna sprememba prehrane zelo neugodno na človeško zdravje. Ljudje, ki so navajeni na mešano hrano, rastlinsko in živalsko, bi začeli polagoma pešati ob sami rastlinski hrani. Znaki propadanja bi bili sicer navidezno počasni, ker bi se posledice pokazale šele v teku pol stoletja pri potomcih. Take spremembe v prehranjevanju bi polagoma uničile ljudstvo.

Tečaji za nepismene. — Južni kraji naše države so bili do združitve v sedanjo Jugoslavijo v mnogih ozirih zelo zanemarjeni. Razumljivo je, da ni bilo mogoče v teh kratkih letih vsega popraviti. Manjkalo je v teh krajih zlasti šol. Zato prihajajo k vojakom mladeniči, ki ne znajo ne brati ne pisati. Za take vojake so ustanovili posebne tečaje. Da bi videli, kako se ti brkati učenci z zanimanjem udeležujejo pouka! S tablico in zvezki v roki, prav kot mali šolarčki, sedajo po vojaškem delu za mize in se trudijo, da bi zamujeno nadomestili. Nauče se toliko, da mnogi že samostojno pišejo domov in poskušajo prebirati časopise in knjige. Povprečno se nauči brati in pisati okrog 60% takih analfabetov.

Iz „Vrtčeve“ skrinjice

IZLET NA LJUBNIK

Vsako leto se veselimo izleta »Marijinega vrtca«. Lansko leto smo šli na Sveto Goro, letos pa na Ljubnik. Šlo nas je okoli sto. Z nami so šli gospod katehet, gospod upravitelj, dva gospoda učitelja ter dve gospodični učiteljici. Bilo je zelo prijetno. Ob 6. uri smo stopili na vlak in se odpeljali proti Škofji Loki. V Ljubljani smo se presedli na gorenjski vlak. Hitro smo brzeli mimo postaj in ob osmih smo že prispeli na škofjeloško postajo. Tu smo izstopili in peš nadaljevali pot proti Loki. Ustavili smo se pri očetih kapucinih, kjer so imeli g. veroučitelj sv. mašo. Po končani sv. maši smo zunaj cerkvice malo posedli in privlekli na dan svoje zaloge, da smo lažje hodili po hribu. Dolga in precej strma je bila pot, a kaj to, saj so nas ob stezici vabile črne in rdeče maline. Gori smo šli mimo Starega gradu, nazaj pa čez »Kobilo«. S seboj smo imeli tudi tri muzikante, ki so izvrstno igrali na orgelce. Po poti nam torej ni bilo dolgčas, saj so večkrat zaigrali kakšno poskočno. Ko smo se bližali planinski koči, so še bolj zaorglali, da so vsi prišli ven gledat, kakšni planinci prihajajo. Okoli planinske kočice so bile postavljene mize in mi smo jih hitro zasedli in začeli jesti in piti, da je bilo veselje. V planinski koči je bilo vse zelo drago; v začetku smo morali še vodo plačevati, a nazadnje so jo dajali zastoj. Z vrha se je krasno videlo proti Ljubljani, Kamniku in Kranju. Ob treh popoldne smo se poslovili in se počasi vračali v Škofjo Loko. Gospod upravitelj so nam razkazali mesto. Nato smo odšli proti postaji, kjer smo spustili modro raketo. Kmalu je prispel vlak in še prekmalu smo zopet prišli v D. M. v Polje, kjer smo se poslovili in se razšli.

Z veseljem in hvaležnostjo se spominjamo vseh, ki so nam pripravili dan, ki nam bo ostal še dolgo v nepozabnem spominu.

Zares je lep bil naš izlet,
saj tak ni bil že mnogo let.

Iva Anžur,

učenka viš. lj. šole pri D. M. v Polju.

Težko sem čakala, da je zopet prišel »Vrtec«. Tako dolge so bile počitnice brez njega. Lansko leto smo bili v Stični menda vsega skupaj samo trije naročniki. Letos pa nas bo lepo število. »Vrtec« nazivljete častitljivi starček — pa je res kakor ded na zapečku, vedno založen z lepimi povesticami za nas otroke. Želim si, da bi zadnja stran ne bila prazna. Tam bi se lahko naselile uganke, na predzadnji strani pa bi bila kaka daljša resnična povest.

Milena Škufca,

Gaberje 18, Stična.

Letos sem pridno nabiral v počitnicah gobe in jagode ter s tem zaslužil precej denarja. Zato sem naročil sam moj najljubši list »Vrtec«. Najrajši berem pesmice in Vam pošiljam tudi dve svoji na ogled.

Danica in piške.

Oj, piške moje male,
le k meni pridite,
jaz hočem natrositi
vam drobne kašice.

Nič se me ne bojte,
saj rada vas imam,
za prav nobeno ceno
nikomur vas ne dam.

Jožef Mihelič,

Dobrava pri Kropi.

MARIJANU IZ MOST

Napisal si, kako si preživel letošnje počitnice. Pa si se malo zmotil, ali je pa naredil napako nagajivi tiskarski škrat. Praviš, da je sv. Volbenk na Bukovem vrhu. Na tem hribu ima Mati božja svojo cerkev. Sv. Volbenk ima pa svoj hrib. Vidiš, takole se vrivajo v knjige napake. Upam, da sva jo zdaj popravila.

Naj pri tej priliki omenim še nekaj. V naše učne knjige je zašlo ime Sava Bohinjka in Sava Dolinka. Pred tridesetimi leti so imenovali ljudje tam okrog Bleda Bohinjsko Savo Savico. Savo, ki teče iz skrajnih krajev naše Gorenjske, pa kratko Sava. Od sotočja, torej od Radovljice dalje, pa je tekla samo Sava. Dobro bi bilo ugotoviti, če ljudstvo še tako govori. To napako so naredili gotovo ljudje, ki ne poslušajo, kako naš narod v resnici govori. Lgh.

GLASOVI IZ TUJINE

Dunaj 26. VIII. 1938.

»Vrtec« me spominja na mlada leta, ko je bil temu listu urednik učitelj Tomšič,

če se dobro spominjam. Bil sem nekajkrat pri njem. Stanoval je na Mestnem trgu pred ljubljanskim magistratom. Donašal sem mu male doneske za list v letih od 1884. naprej. Sestavljali smo jih otroci in on nas je bodril, naj še naprej kaj zapišemo, čeprav ni nič objavil. Bile so bajke, ki smo jih čuli od starih tet in mož in so se vse končavale: Potem so mi pa dali iz rešeta piti itd. — Rad bi pa še list videl in bral, pa tudi moj sin, ki je uradnik. Danes imam skoraj 70 let, težko slovensko govorim in pišem, ker sem že 40 let tukaj. Prosim, pošljite mi list in račun.

Vdani in hvaležni Ljubljančan
A. J.

Tudi iz Zagreba smo prejeli podobno pismo. V njem nas prosi odličen gospod, naj mu takoj pošljemo prvo in nadaljnje številke »Vrtca« ter pravi: »Spominjal me bo lepe mladosti, saj smo včasih rastle ob »Vrtcu«.

Pismi nam pričata, kako globoko se vcepi v človekovo dušo dober prijatelj izza mladosti, kamor prištevamo v prvi vrsti lepo knjigo ali list.

IZ UREDNIŠTVA

Prejeli smo toliko dopisov, da smo v zadregi s prostorom in časom. Ozirali se bomo na vse želje in nasvete, ki se dajo uresničiti. Najprej pa moramo ugotoviti stalno število naročnikov.

Nekateri žele pojasniti o naslovni sliki. Izvršil jo je mladi umetnik S. Kregar. Povezal je v butarico značilne stare slovenske narodne okraske. Zgoraj vidite križ, pod njim golobčka, ki označuje sv. Duha. Izvršen je prav tako, kot so ga nekdanj izdelovali iz papirja. V trupu ima grb Celjskih grofov, kar spominja na našo zgodovino. Levo je kruhek v podobi polumeseca, desno hlebček s križem. Dalje vidite našo narodno posodo majoliko, zraven v trikotniku pa na poseben način upodobljen grozd, kot so ga nekdanj risali. Petelin je znak naših ponosnih kmetijskih domov. Le pogledjte ga, kako se drži! Rep ima razdeljen na mnogo polj — to je njegovo bogastvo. Petelinovo pero so uporabljali kmetijski uporniki za svoje znamenje. Poleg petelina vidite list lipe, našega narodnega drevesa, in značilno upodobljen cvetni list. Otroška igrača — prašiček kot hranilnik — nas opominja k varčnosti in skromnosti. Njegov navit repek je prva črka besede »otroci«. Ali naj to kaj pomeni? ... Tudi presto ljubijo otroci, zato je tako blizu napisa »otroci«. Iz debla butarice poganja šop povezanega klasja, ker je žito važen vir našega narodnega bogastva. Ostali okrasni so posnetki oblik, ki jih je uporabljaj narod v svoji lepi umetnosti. — Vse to je povezano v butarico. Navada prinašanja butaric k blagoslovu na cvetno nedeljo je doma samo pri nas na Slovenskem. Lepo okrašena butarica napravlja otrokom največje veselje. Prav tako naj nam bodo znaki na naši butarici sveti in dragi, kot so bili že našim davnim prednikom.

Uganke

PKS

Uganke za mlajše

1.) *petelin*
L L L L L +
Katera žival je to?

2.) Zmešan kitajski napis:
Zerb utop in udem.

3.) Šaljiva vprašanja:

Kaj je pri jedi najpotrebnejše? *usta*
Kaj je ponoči prazno, podnevi pa polno? *sonce*
Kdo ima šest nog, a hodi po štirih? *sepre*
Zakaj bele ovce več pojedjo kot črne? *ker jih je več*

4.) Nikdo, Maribor, zmota, volčin, Videm, kresnica, petelin, ozimina, velblod, dragotina, tovor, korito.

Vzemi iz vsake besede po dve zaporedni črki in dobiš pregovor.

Kdor vse pravilno reši in bo izzreban, dobi zbirko pisalnih potrebščin.

Rešitev ugank iz 1. številke:

1. Dve srci: Vzemi po eno črko iz prvega in drugega srca, da dobiš: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.
2. Posetnica: Naročnik »Vrtca«.
3. Računska naloga: Peti otrok dobi jabolko v košari.

Vse uganke so pravilno rešili: Langus Vladimira, Sostanj; Kovač Janko, Vrhnika; Škufca Milena, Stična; Mravlje Dragica, Brezovica; Jeraša Marijanica, Ljubljana; Sodja Minka, Boh. Bistrica; Jug Zlatica, Beograd; Cuderman Cirila, Mirko in Slavko, Tupaliče - Preddvor; Simončič Peter, Ljubljana; Vidensek Malči, Ljubljana; Leskovec Majda, Stična; Leskovec Irma, Ljubljana; Marolt Mira, Meglič Ivanka, Kastelic Leopold, Rožni dol; Bahor Bogdan, Vinica; Juvan Jožek, Kresnice; Demšar Marinka, Malenski vrh nad Šk. L.; Mihelič Jožef, Dobrava pri Kropi; Abramič Oton, Suta pri Kamniku; Svoljšak Ivan, Marjan, Matko in Terezika, Dob. — Po 2. uganki je rešilo 8 reševalcev.

Izzreban je bil Juvan Jožek, učenec 5. razreda v Kresnicah.

Rešitve naj se pošljejo do 10. oktobra uredništvu.

Listnica upravištva

Zaostala naročnina »Vrtca« naj se pošilja po položnici za »Luč«, nova naročnina pa na položnici za »Vrtca«.